„ТАБОР"

ВОЄННО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ

11

„Без керовництва нема бою, нема можливости перемоги".

Ф. Фош.

Зміст.

ТАБОР

ВОЄННО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ

Ч. 11

1929

Редагує колєгія.

Відповідальний Редактор В. Кущ,
Генер. Штабу Генер.-Хорунжий.

Zakł. Graf. P. SZWEDE. Warszawa, Warecka 9. Tel. 509-31.

Андрій Лівицький

У 50-ту РІЧНИЦЮ ЖИТТЯ.

(8 квітня 1929 р.)

Перед читанням книжки Редакція просить виправити головні помилки.

Стор.	рядок		надруковано:	повинно бути:
3	16	здолу	біpежжі	бережжі
„	7	„	важно	важко
7	6	згори	Міцнодержава	Міцна держава
8	7	„	попітичному	політичному
14	19	здолу	converture	couverture
15	10	згори	чавчити	чавити
17	8	здолу	Рорзглянувши	Розглянувши
„	2	„	найбільшій споготові	найбільшім поготові
19	12	здолу	упорядкованою	впорядкованою
21	8	згори	кола.	кола".
23	3	„	і регу	ірегу
„	10	здолу	полкових, маневрах	полкових маневрах
26	18	згори	Відповідальність	Відпорність
„	5	здолу	кордовів	кордонів
28	10	згори	„укріплених, таборів"	„укріплених таборів"
29	18	„	Форми	Форти
30	16	„	моливісь	можливість
31	7	„	тепер правдоподібним	тепер більш правдоподібним
32	3	здолу	дивізіонної	дивізійної
34	7	„	швидкості	швидкости
35	10	згори	швидкості	швидкости
36	5	здолу	можливості	можливости
37	5	згори	докладності	докладности
42	17	здолу	кості	кости
48	2	згори	короткою-цівкою	короткою цівкою
48	15	„	ї	її
„	2	здолу	танкентах	танкетках
49	7	згори	„танкента"	„танкетка"
„	14	„	„танкентах"	„танкетках"
52	6	здолу	охорни	охорони
54	2	„	повідального	повідного
55	15	згори	уміє	вміє
56	19	„	груги	групи
58	14	„	Фрунцузи	Французи
59	10	„	разом 50	разом з 50
„	1	здолу	нальність	нальнішь
61	17	згори	підготока	підготовка
„	12	здолу	кілкости	кількости
„	7	„	кількости піхотних	кількости розчленень піхотних
„	4	„	кілкости	кількости
62	10	„	кулеметний, а	кулеметний, курінь техничний, а
63	7	згори	(з носі —	(3 носі —
64	18	„	піхотно-важкий	піхотно-вогневий
„	12	здолу	артилерійський	артилерійській
69	9	згори	німецькіх	німецьких
74	5	„	зробити.	зробити:
„	6	„	од м:	од м.
78	7	здолу	кіней	коней

РОЗДІЛ І.

САВЧЕНКО-БІЛЬСЬКИЙ
Фльоти Генерал-Хорунжий

Босфоро-Дарданельське питання і необхідність панування України на Чорному морі.

Чорне море, що обмиває майже весь південь України, уявляє із себе ніби величезне озеро, єдиним виходом з якого на світові морські шляхи є Босфор, Мраморне море, Дарданели.

Через це стратегичне значіння Босфору та Дарданел, як становлючих собою ключ до володіння Чорним морем, надзвичайно велике.

Володіючий протоками є в істоті господарь Чорного моря й від нього залежить відкрити або закрити протоки для зносин з зовнішнім світом держав, що розміщені на побірежжі Чорного моря.

Бувша Російська імперія була не так зацікавленою цими протоками, як повинна бути зацікавленою Україна, бо Росія мала ще й инші моря для закордонних морських зносин, але всеж таки й вона невпинно користувалася кожною нагодою, щоби заволодіти хоча б Босфором.

Російсько-Турецька війна 1877—1878 років і остання світова війна мали головною метою одержати ці протоки в свої руки.

Наскільки важно примусити власника відкрити протоки доказує невдала форсировка їх англо-французькими військами у 1915 році, не дивлячись на надто кепську підготовку їх Турками до оборони.

Не маючи досить певних даних про цю операцію, тяжко дати правдиву оцінку її, але всеж таки висловити де-яке міркування на причини невдачи її конче потрібно.

При провадженні цієї операції англичани висажували десант на південному ріжку Галіпольського півострова, між тим вигідніше та й легше було б, здається, висажувати десант у глиб Сароської затоки на шийці Галіпольського півострова. По-перше, зявилася б загроза Царгороду, по-друге, півострів Галіполі і всі укріплення, що захищають Дарданели, можна було б брати з тилу.

Держава, яка володіє протоками, має завжди можливість війти в Чорне море, або пропустити ворожу фльоту, а тому державам, що межують з Чорним морем, питання захисту своїх берегів стає дуже утрудненим, дуже тяжким. В цьому випадку чорноморським державам приходиться вибирати із ріжних ворожих комбінацій одну, більш небезпечну і проти неї готовитися.

Із вищезазначеного ясно видно, на скільки важливо для Чорноморської держави володіти протоками і на скільки сутужно, коли протоками володіє инший.

В залежности від того, в чиїх руках знаходяться Босфор та Дарданели, Україна може мати ті або другі вигоди і невигоди і в залежности від цього повинна мати ту або иншу фльоту

Для України Босфоро-Дарданельський проблем має 4 головних вирішення:

1. Босфор і Дарданели належать Україні.
2. „ „ „ другій міцній державі.
3. „ „ „ „ слабішій державі.
4. „ „ нейтральні.

Розглянемо кожне положення окремо.

1. — Босфор і Дарданели належать Україні.

При цьому положенні всі величезні вигоди та переваги, що звязані з володінням протоками, будуть у руках України. Зручність оборони та майже неможливість, крім як з суші, форсування протоків дозволяє значно зменшити число морських фортець, силу фльоти та армії, що необхідні для оборони Чорноморського побережжа України, а це дасть велику економію державі, знесення ж небезпеки наїзду ворога в Чорне море надзвичайно допоможе розвитку

каботажу та взагалі морських зносин і одночасно Україна стане повним господарем Чорного моря.

При цьому положенні вигідніше мати протоки закритими, щоб чужі військово-морські сили не мали можливости пройти в Чорне море й цим давити на вирішення ріжних політичних питань.

2. — Босфор і Дарданели належать другій міцнішій державі.

При вирішенні цього питання всі вигоди володіння протоками, незаперечне господарювання на Чорному морі, контроль над плаванням та торговлею переходять до рук цієї держави. В її волі буде повна можливість стиснути морську торговлю України, як вона захоче, й навіть зовсім відокремити зносини України морем з зовнішнім світом, тому, що володіючи протоками, вона зможе в усякий час закрити їх для України й цим припинити її торговлю. Крім того Україна взагалі втратить самостійність на морі.

Наприклад — провести тарифну політику буде майже неможливо, бо господарь протоків, зміняючи мито (платню) за проход протоками українських суднів, завжди може поставити пароплавовласників в таке положення, що конкурувати з пароплавами під його прапором буде неможливо.

Нарешті, коли протоками буде володіти держава на стільки міцна, що Україна не буде мати змоги з нею боротися, то вся морська торговля України з иншими державами попадає до рук господаря протоків.

При такому стані треба вважати вигіднішим, наколи протоки будуть відкритими, бо передбачаючи конфлікт з господарем протоків, Україна може під ріжними приводами передати один із своїх портів для користування союзній державі, яка й проведе в Чорне море свою фльоту на поміч Україні.

3. — Босфор і Дарданели належать слабішій державі.

Це третє вирішення питання про протоки більш вигідніше для України чим друге, але тільки при умові, що протоки будуть закритими.

При цій нагоді Україна, маючи міцну фльоту, стає господарем Чорного моря й без перешкоди зможе повністю

використувати морські шляхи для торговлі та мати повну можливість підготовити чорноморський морський театр для найкращої його оборони.

При тому положенні форсування закритих протоків вразі одсічу володаря їх, або навіть звичайного проходу вразі згоди володаря на це, займе у ворога де-кільки днів, що зявляється з погляду морської стратегії дуже важливим терміном для виконання останніх операцій по підготовці морського театру до часу вступлення на нього противника.

Таке положення було в Чорному морі по відношенню до був. Росії до світової війни.

Наколи ж при такому положенні протоки будуть відкритими, то кожна держава буде мати можливість у всякий час війти в Чорне море зі своєю військовою фльотою.

Таким чином, не маючи безпосереднього супротивника на Чорному морі, Україні прийдеться рахуватися з ріжними політичними ситуаціями і вразі конфлікту з якоюсь першокласною державою, що буде мати дужу фльоту, й не забариться виявити давління на морську політику — вільним появленням її військової фльоти у Чорному морі.

Відкриті протоки взагалі примушують Україну передбачати можливість улаштування противниками тимчасових баз для своєї фльоти на Чорному морі на території, яка їм не належить, шляхом одержання її в тимчасове користування, себ-то тримаючи посесію та инше.

Такого характеру операції можуть у вищій мірі стиснути положення України на морі. Противник же буде мати повне панування на морі й буде мати вплив на вирішення політичних питань, опираючись на силу. Як приклад, припустимо, що Англійці будуть держати озброєні морські сили в Новоросійську або в Батумі по згоді з власниками їх, або, наприклад, візьмуть в посесію Трапезундський порт і таке инше.

Крім того держава, що має силу на морі, скажемо, та ж Англія, може взяти під свій вплив слабу державу, що буде володіти протоками, й таким чином стане господарем положення на Чорному морі.

4 — Босфор і Дарданели невтральні.

При відкритих невтральних протоках складається таке положення, яке в де-якій мірі аналогичне з тільки що розібраним, коли відкриті протоки належать слабішій державі, що не має морського впливу.

Все буде залежати від того, кому буде доручена охорона їх невтралитету. Міцнодержава, при цьому положенні, зрозуміло, буде фактичним господарем протоків та Чорного моря.

При невтральности протоків користніше для України, щоб вони були закритими, бо це утворить формальну перешкоду зявленню чужих озброєних морських сил у Чорному морі.

При відсутности ж міцного противника на Чорному морі Україна буде мати всі превілеї панування на ньому й стане фактичним його господарем.

Питанням величезної ваги для України зявляється також і політичне положення Криму, бо з ним звязана морська оборона України.

З погляду морської стратегії Крим уявляє із себе як би величезний острів, поділяючий морський театр Чорного моря на два басейни: Західно-Чорноморський і Азовський.

Його осередкове положення дає володіючому Кримом велику перевагу й можливість проявляти діяльність на внутрішніх шляхах сполучення, розєднуючи (розриваючи) звязок поміж східною та західною половинами Чорного моря й позбавляючи Україну можливости мати загальну оборону морських берегів.

Фльота, обслуговуюча Азовське море, відокремлена від головних сил, паралїжується й попадає до рук володіючого Кримом. Оборона Азовського моря стає дуже тяжкою, а коли—то й неможливою.

Фльота ворога, базуючись на Севастополь, має можливість постійно стежити за всім морем і робити неможливим провадження яких-небудь таємних операцій біля його берегів.

Значіння Криму з політичного погляду має вагу тільки в разі приналежности Босфора та Дарданел міцній державі, або у випадку, коли протоки будуть відкритими.

Тоді буде побічний вплив на Крим, а вразі обявлення війни Україні, полегшає ворогові осягнення його, що дасть ворогові в руки всі стратегичні переваги на Чорному морі.

З погляду на таке велике значіння Крима на морську оборону України, розглянем всі можливі положення його в попітичному відношенні*).

Передбачити можна три правдоподібні положення:

1. Крим переходить до рук чужинців.
2. Крим стає незалежним.
3. Крим входить в оборонний Союз з Україною.

1. Перехід Криму у володіння чужинців (Англії або Франції) у вищій мірі не сприяє для морських інтересів України.

Очевидно й без сумніву, що з переходом Криму до рук чужинців або, навіть, вразі їх сильного впливу на нього, до їх фактично перейде й володіння Чорним і Азовським морями, а одночасово з цим і зверхність та ініціятива у сфері морської, військової та торговельної політики, що зробить неможливим конкуренцію й загубить остаточно українську морську торговлю краю, зруйнованого світовою війною, бойовими подіями на його терені та окупацією азіятів-москалів.

Вразі ж війни з Україною на боці чужинців будуть всі надзвичайні переваги в стратегичному відношенні, які тільки що було розглянено.

2. У випадку, коли Крим стане незалежною державою, всі перелічені переваги переходять до цього самого.

Ріжниця в положенні буде лише в тому, що Крим за браком засобів не буде мати можливости використувати сам у повному обсязі всі вигоди стратегичного його положення, а тому можна припустити, що він для кращого ви-

---

*) Центральною Радою в 1917 р. було визнано Крим як незалежне державне тіло і при усталенні кордонів Україні в 1917—18 р. р. Крим був поза межами України. В 1918 р. був замір вступити в договорні стосунки з Кримом, які б забезпечили інтереси України. Пертрактації не повелися, через що були зачинені кордони між Україною й Кримом. Зараз незалежність Криму репрезентує на еміграції голова б. Кримського Парламенту п. Сейдамет. РЕДАКЦІЯ.

користування своїх переваг, а також в цілі оборони, увійде до конфедерації, або оборонного союзу з більш міцною державою, як наприклад—Україною або Росією, наколи остання вийде до моря.

Цілком можливий також випадок добровільного переходу Криму до складу иншої держави або під чий небудь вплив, або вступ під чий протекторат.

Всі ці випадки, окрім федерації або оборонного союзу з Україною, потягнуть за собою майже всі ті ж невигоди, що й при переході Криму до рук чужинців.

3. Третє вирішення цього питання, а саме федерація або оборонний союз Криму з Україною цілком міняє положення на Чорному морі на користь України. При цьому положенні Україна легше зможе осягнути панування на Чорному морі, при чому дуже упрощуються завдання оборони її берегів.

Особливо упрощується при цьому оборона Азовського моря, бо володіння Керченською протокою дає ті ж переваги по відношенню до Азовського моря, що володіння Босфором по відношенню до Чорного.

Відпадає необхідність захисту берегів фортецями, тримання великої кількости військ, утворення окремого військового порту — бази в Азовському морі та утворення окремої оборонної фльоти.

Зясувавши в попередніх розділах все величезне значіння Чорного моря для нашої Батьківщини, стає цілком ясною безперечна необхідність у пануванню її на Чорному морі, бо тільки в цьому разі Україна може бути цілковито незалежною та могутньою державою, дасть населенню можливість підняти свій добробут, поліпшувати своє життя, розвинути свою національну культуру й заняти згодом поважне місце серед культурніших держав світу.

Вразі ж чужого панування на Чорному морі Україну чекає доля другорядної держави, яка буде експльоатуватися та знаходитися під чужим впливом і яка буде існувати лише номинально незалежною.

Така була до світової війни доля держав Балканського півострову, що були відроджені Росією для ослаблення Турції.

Постійне балканське питання, власне кажучи, не що инше, як бажання першорядних держав европейських розділити підупалу Турцію, при чому кожна держава бажала захопити яко мога більше, й інтереси їх постійно сходилися.

Росії було необхідно, як Україні ще в більшій мірі, вихід із Чорного моря, себ то — протоки. Для цього вона витратила багато зусилля, провадячи де-кілька століть низку війн з Турцією.

Постійно відриваючи від Турції православні народи, Росія гадала мати пануючий вплив у відроджених нею державах і тим близче підійти до своєї мети. Але Австрія (за останні 30 років треба вважати Германію головним чинником), захищаючи свої інтереси при підтримці Англії (яка, як би по традиції, вважала необхідним захопити в свої руки такі важливі пункти, як Босфор та Дарданели), всяко перешкоджала Росії й, треба сказати, дуже успішно, дякуючи гарній дипльоматії та головним чином безсоромности в застосуванні засобів.

Вона не гидувала нічим, і провокація в її політиці була нормальним явищем, як наприклад, її поводження по відношенню до Росії в Кримську кампанію, а також і в Російсько-Турецьку війну 1877-78 років; інсценіровка повстань в Боснії та Герцоговині й инше.

Таким чином Австрія чужими руками тягала каштани з вогню, а саме: анексувала Боснію та Герцоговину, утворила опереточну Албанію, насадила своїх та німецьких принців у звільнених Росією балканських державах (окрім Сербії) і тим не тільки паралізувала вплив Росії, але й перетягнула його до себе.

Вслід за цим удалося їй внести смертельне ворогування поміж Болгарією та Сербією й, скориставшись помилкою російської дипльоматії, почувала грунт і в Болгарії.

Таким чином вона охопила Сербію зо всіх боків і, давлючи економично, змагалася проковтнути її.

Загроза германської конкуренції на морі й стремління Германії в пошуканню ринків на близчому сході (Багдадський залізничний шлях) примусили Англію змінити свою політику і коли вибухла через це світова війна і Турція всту-

пила до неї, Англія обіцяла Росії після своєї невдалої дарданельської операції Босфор та Дарданели, які в сучасний мент, власне, в її руках.

Так от таке анальогичне положення з державами Балканського півострову чекає й Україну, коли вона не буде панувати на Чорному морі.

А тому першочерговим завданням України в майбутньому є змагання осягнути панування на Чорному морі, бо це є головним фактором її життя, її дійсного всебічно незалежного існування.

При такому пануванні до України переходять всі переваги, що з морем звязані, й вона одержує головний вплив на всі Чорноморські держави.

Панування на Чорному морі нашій Батьківщині конче необхідно, а тому воно й мусить бути забезпечено відповідним способом.

А. РОГОВИЙ.

ДО БОРОТЬБИ

До боротьби за Рідний Край
Вставай, вставай!
В неволі мруть, в тюрмі гниють
Твої брати
І скрізь хрести, хрести...
Сестра оганьблена твоя
До тобе руки простяга,
А ти не чуєш, ти мовчиш,
Невже ж ти спиш?

Проснись же, брате,
Годі спати!
За визволення ген-туди
На схід іди!
Хай знову закипить,
Мов море забурлить,
Козацька кров стара!
Пора!..
Пора!

ТИМІШ ОМЕЛЬЧЕНКО,
підполковник.

Німецька фахова думка про модерну армію та про військовий провід.

Німецька армія за Великої війни, від найбільшого до найменшого з її складу, вкрила себе великою славою. Спричинилася до цього в першу чергу німецька школа військова, яка організаційно й морально, тактично й оперативно зуміла поставити армію такої високої якости.

Версальська угода армію цю німецьку знищила. Але ж школа німецько-військова,. довгими роками й незломною енергією та невтомною працею витворена, живе й надалі. Правда, вона позбавлена тепер майже цілком праці практичної. Зате праця її теоретична, грунтуючися на власнім досвіді чи досвіді й спробах инших армій, набрала широких розмірів.

До праці цієї ставляться дуже уважно всі сучасні армії. Отже треба цікавитися нею й нам, воякам українським, щоби звідси тягти корисні висновки й гадки на будову модерної Української армії.

* * *

Перед усім нас має цікавити погляд німецьких військових фахівців на модерну армію. Найкраще відбився цей погляд у розгляді німецько-фаховою пресою „Думок солдата“, написаних генералом Зеектом, творцем сучасної німецької армії.

У творі цім генерал Зеект, певно рахуючися з сучасною військовою силою німецькою — 100.000 платньо добровольчою армією, вбачає „майбутнє переведення війни в ужитку високовартих та рухомоздібних, тоб-то менших армій, сила яких значно підноситься завдяки повітровій зброї, та у тожчасній споготові усієї оборонної сили (державної) будь-то на підтримку наступу чи на самопожертве-

ну оборону Батьківщини“. На думку генерала Зеекта, ця мала прикриваюча чи оперативна армія, єкладена з вояків по професії, найкраще озброєна й забезпечена, ніякої особливої мобілізації не потребує. Поруч же, чи, правильніще, позаду цієї армії мусить видобутися з усього-бойоздатного народу „військова маса, яка до рухомої війни й до оперативного бойового рішення не здібна, проте є в стані... виконати обовязок оборони батьківщини й тожчасно своїми кращими частинами поповнювати увесьчас справді воюючу польову армію“. Тримання вже за мирного часу бойового матеріялу на усю цю мільйонову армію вважає він не економним і не вартим, з огляду на хуткий поступ техники. Ним радиться тільки затвердження зразків зброї та підготовка масового виробу на випадок потреби.

Німецький військово-фаховий тижневик — „Militär-Wochenblatt” розуміє згаданого генерала так, що військову організацію будучини вбачає він тільки у спілці малого професійного війська з народнім ополченням. Приблизно так, як організується вже сьогодні військова сила у Франції, де за „armée de converture” стоїть ціла „nation armée“.

З передпосилковою думкою генерала Зеекта до наведених вище його міркувань, по якій „під війною треба уважати змагання між людиною й матеріялом“, Militär-Wochenblatt не погоджується. На гадку цього органу людина й матеріял між собою не поділюються, а творять одне ціле. Людина є носій матеріялу й його обслуга. Матеріял, з свого боку, є приладдя людини, продовжуючи людську руку на численні версти, зміцнюючи силу людського кулака до удару 42 см. гранати й збільшуючи покид камня з пращі до ураганного вогню з тисяч вогневих пащ. Militär-Wochenblatt вбачає тут змагання не між людиною й матеріялом, а між добре озброєною й захищеною людиною й людиною озброєною й захищеною погано. По його, у цім змаганню вирішує, розуміється, матеріял, бо вирівнювання браку у матеріялі людськими масами є не що инше, як подання харчу ворожим гарматам. Тому він цілком погоджується з генералом Зеектом, де цей каже: „помилка лежить у тім, що малоповоротка, майже незахищена людська маса

протиставиться грубій силі матеріялу". Де це сталося чи станеться, зазначає згаданий тижневик, там лежить велика помилка проти військової штуки, помилка, яка завжди кріваво мститься і буде завжди мститися. Тому-то людський розум і винаходить усе нові бойові форми й засоби захисту, запобігаючи силі матеріялу; тому-то фаланги перетворилися у ряди, ряди у лави. Також тому і у другій половині Великої війни не людські маси протиставилися грубій силі матеріялу, а маси матеріялу були введені в бій, щоби розчавчити маленькі гуртки людей, що у гарматних вибоїнах бойового поля обслуговували поокремі кулемети.

У дальшім ході думок, генерал Зеект говорить відразу сам, що одвічне змагання в розвитку військової штуки йде насправді не між людиною й матеріялом, а між зброєю нападу й засобами оборони. Бо меч і щит, бризантну гранату і сховища, газ і маску не можна вплести у протилежність між людиною й матеріялом. Вони всі належать до матеріялу, але з його вжитком з двох ріжних боків.

„Та техника", зазначається далі, „працює на обох боках. Тому було б цілком помилково говорити про перемогу матеріялу над людиною. Матеріял переміг людські маси, а не людину саму. Цього ніколи й не станеться, бо тільки в людських руках матеріял одержує життя". Через це Militär-Wochenblatt не погоджується з тим, що „зрештою залищається боротьба людського розуму з мертвим матеріялом". Бо по його людина бореться не з мертвим матеріялом, а з мертвою матерією, у якої споконвіку людина виборює матеріял на усі свої техничні приладдя. Ті приладдя, які що-далі все більше замінюють грубу людську силу, перетворюючи часом один хват людської руки у тисячі кінських сил.

Отож, розвиток техники дозволяє зменшення кількости людських рук і у справі військовій дає змогу малій армії, зі вдалим використанням техники, успішно боротися проти армії масової, погано озброєної і вишколеної. Дійде ж до боротьби двох приблизно однаково сильних і однаково озброєних армій, то перемога буде знову ж там, де краща мораль, краща організація, кращі виховання й провід. Тоб-

то знов успіх залежить від хисту на рішучім місці й у потрібний час поставити більшу силу. Та справа ця не така то проста й легка, а тому, зрештою, як і раніш, Бог буде знов таки на боці дужчих курінів. Значить війна примусить „високоварті й рухомоздібні, тоб-то малі армії" перетворитися знову ж таки у армії великі, масові.

Допускаючи, що гадки генерала Зеекта у будучині здійсняться і що до бою стануть оті малі „оперативні чи прикриваючі, справді воюючі польові армії", Militär-Wochenblatt зазначає, що знову ж кожна ворожа сторона буде старатися, як найдовше, зберегти оту свою польову армію і як найшвидче підперти її „військовою масою, яка до рухомої війни й офензивного бойового рішення не здатна". З цього робить він висновок необхідности організації для майбутньої війни закріпленої прикордонної смуги, чому слідує затяжність майбутньої боротьби, з потребою найшвидчої масової мобілізації. Про армію ж професійну він далі говорить, що з перебігом війни, через втрати, вона буде все більш поповнюватися і заступатися „масою" і зрештою рішення буде таки шукатися у боротьбі мас з масами. Нехай „маса буде неповоротка" нехай „вона не може більш маневрувати, тоб-то перемогати", нехай вона „може тільки роздушити", рішення залежатиме таки від неї. Бо бути „переможеним" чи бути „роздушеним" однаково є поразка!

Обговорюючи у другім місці питання добровільно-платної, а чи масової армії, п. Лотарінгус на сторінках Militär-Wochenblatt'у проводить думку, що з того часу, коли великі війни стали наслідком не боротьби кабінетів і „дворів", а наслідком боротьби народів, вирішувати їх може тільки уся народня сила.

Тому, як за часів великого пересування народів, коли кожна людина, хоч не юридично, то фактично, брала участь у збройній боротьбі, так і тепер народи потрібують загального військового обовязку. Так воно справді скрізь і є, за винятком обох англосаксонських народів. Але й ці народи, заведенням добровільно-військового виховання, манівцями теж завели в себе вже загально-військовий обовязок.

На обгрунтування потреби добровільно-платного війська, з довгорічною службою, все більшою складністю військової штуки й труднощами її вивчення п. Лотарінгус відповідає, що це є помилка, бо утруднилася тільки промислова та наукова підготовка війни, сам фах військовий не утруднився. Щоби ствердити сказане п. Лотарінгус посилається на упрощення обслуги сучасної артилерії, де, починаючи зі спостерігання й наводки та кінчаючи автоматичним доконанням стрілу, все переводиться механично. Тут не потрібується тої зручности й звички, що раніше. Також і обслугу кулемета вважає він багато легчою, як справді влучке стріляння з рушниці, де до правильного націлу й спуску курка потрібується теж не мало навику й вишколу.

Що до військових струментів взагалі, то п. Лотарінгус каже, що, хоч струменти самі й стали багато складніщими, їхнє обслуговання упростилося, та до того ж і культурний стан рядового вояка у загальнім піднісся.

Торкаючися тактично-оперативного боку справи, згадана особа говорить, що, як Велика війна показала, тактичне рішення триває тепер довше, як раніш. Це ж несе за собою швидке виснаження малої, хоч найкращої, армії. До того ж, принаймні у війні рухомій, рішення шукається тепер не з фронту, а на крилах. Як наслідок, з досвіду Великої війни, є неможливе тримання відкритих та не обіпертих крил. Тому що користи з того, коли висококвалітативна мала армія прорве ворожу армію масову? На дальше посування масової армії вплине це мало, бо глибоко ешеловані її маси, наперши на прорвавшуся малу армію з усіх боків, її зрештою роздушать.

Рорзглянувши таким чином справу модерної армії з усіх боків, військові фахівці німецькі на сторінках Militär-Wochenblatt'у приходять до висновку: найкращу та найбільш відповідаючу часові військову силу посідає сьогодні та держава, яка має можливо більшу й найкраще зготовлену армію мирного часу, й уся маса народу якої та сам край стоять у найбільшій спроготові на випадок збройної боротьби з сусідами. Проте ж, на це потрібна не тільки

сильна нація, але, головно, сильні провідники, добрі військові кадри, багате посідання необхідних матеріялів і працездатня, до війни підготовлена, промисловість.

* * *

Приклавши цей висновок до нашої Української Батьківщини, мусимо ствердити, що ми людським матеріялом і природніми багатствами нашого краю згаданим вимогам добре відповідаємо. Правда, потребується ще занадто багато праці, щоби усе це відповідно використати.

Гірше стоїть у нас справа з сильними провідниками та промисловістю. По-перше, такі провідники родяться, а не виховуються штучно. По-друге, провідники українські мусять упоратися з таким тяжким і складним завданням, як виведення на тихі води й добре налагодження побитого та ворогами поколотого й хвилями життьовими скажено ополоканого державного човна Українського. Правда, нація наша є здорова й сильна, стоїть на своїм ранкові, а не на присмеркові, повна природньої сили й розмаху. У ній криється не одна дужа провіднича сила й треба тільки її вчасно визнати та їй ходу дати. Подарує ж нам Бог милосердний таких провідників, то з ними прийде усе, чого потребує Україна, щоби стати дужою, ні від кого не залежною, самостійною Державою!

* * *

З необхідністю сильних провідників державних лучиться нероздільно й необхідність сильних провідників військових. У чім полягає сила військових провідників, відомо кожній військовій людині. Але ж кожна військова людина також знає, як тяжко вибирати отих сильних військових провідників і як шкодять помилки у цім напрямі. Нам, українцям справа ця робитиме ще багато клопоту. Тому нам буде дуже корисно познайомитися з думками про цю справу серед добре досвідчених військових фахівців старших армій. Наприклад, з такими думками німецького генерала фон-Амана, уміщених у Militär-Wochenblatt'ові під заголовком „Вибір провідників".

* * *

„Дух армії лежить у старшинстві!“ — так починає генерал фон-Аман свої рядки і звідси провадить свої міркування на цю тему. Чи відповідають такі слова Фридриха Великого й нашим часам? — задає він питання, щоб на питання пізніш відповідати. Правда, при сьогоднішніх бойових засобах моральна й інтелектуальна вартість кажного поокремого вояка безумовно важніща, як у XVIII віці. Також правда, що для сучасних армій, з їхньою складною будовою, звязаною міцно з державним і господарчим життям Батьківщини, надто важно, який дух та яка відпорна сила лежить у самім народі. Проте ж дух армії і тепер безумовно впливається, навіть твориться старшинським корпусом. Ми ж (німці) у 1918 р. пережили, що більшість фронтових війсьќ, під проводом їхніх змучених провідників, виконувала свій обовязок у найтяжчий час, не дивлячися на цілковитий розвал у Батьківщині.

Старшина є не тільки вихователь та керовник, що дає частині її внутрішню вартість, він є також і тактичний та оперативний провідник, розпорядження й тримання якого рішуче впливають на успіх бою. Таким чином і сьогодні вибір відповідних осіб на провідні посади має велику вагу для війська.

Коли старшина повинен бути навчителем, вихователем і провідником, то він мусить насамперед мати авторитет. У мирний час авторитет можна забезпечити суворою дисципліною, підпертою відповідними службовими формами й звичаями, як також і упорядкованою, справедливою карністю. Повага підлеглих до старшини залежить також і від його стану у громаді, який не має бути матеріяльно скрутним. Але найпевніщим грунтом авторитету старшин є їхня духовна перевага, особливо на війні й за инших критичних часів.

Старшина повинен більш знати й уміти, ніж його козаки. При чім тут не розуміються однобічні вивчені знання, а знання, виходячі за межі вишколу. Тоб-то старшина повинен мати ясну голову, зі здобутими старанною працею військовими знаннями.

До цих якостей мусить бути приєднана витревала

енергія, тактовність і сильне почуття чести й обовязку. Дуже необхідно, також і для найвищих провідників, мати здорове, витревале тіло. Бо здрова, з добрими нервами людина буде здебільшого завзятою й хороброю. Також важною є й ще одна якість, а особливо для вищих провідників: знання людей і розуміння поводження з людьми. Де цього бракує, там не обходиться без шкоди.

Знання людей потребують особливо ті, хто провадить призначіння на провідні посади. Рідко знайдуться в одній особі всі якості, яких від справжнього старшини вимагається. Здебільшого доводиться виважувати плюси й мінуси. При чім треба ще й робити ріжницю між мирними часами й часами війни. Бо може статися, що здатні й енергійні, але свавільні особи, як незручні підлеглі за мирного часу, будуть звільнені, а особи покірнопристосовуючіся, прислужливі, але менш здатні, дістануть ходу.

Таким чином часто карєра старшини залежить від його характера, а не від його здатности. Та хоч характер і є якістю природженою, великий вплив на його розвиток мають життя, обставини, виховання, службовий стан і діяльність. Тому то у пруській уже армії здавна генштабовців відряджають час від часу до служби фронтової не тільки ради практичного проходження цієї служби, а й ради яскравіщого виявлення військових якостей відрядженого старшини.

Що вище посада, то більші вимоги вона ставить. При чім треба звернути увагу на те, що, часом, старшини дуже добрі на одній високій посаді, не відповідають зовсім близчій, вищій посаді. У таких випадках впливають не рідко зі старшим віком слабіючі духовні й тілесні сили. Також, часом, старшини, дуже добрі на посадах дорадчих, зовсім чи мало відповідають посадам провідним.

Отож, обсадження провідних посад відповідними особами є тяжке й відповідальне завдання. Трудноші ці стають ще тяжчими, коли головний військовий провід часто міняється, як це буває часто у парламентарських державах. Бо зміни кабінетів і військових міністрів тягнуть за собою здебільшого і зміни у головнім проводі армії.

Для певности судження й вибору старшини на ті чи

инші посади, у німецькій армії введені були, та й у новій армії існують, кваліфікаційні звіти про кожного старшину. Правда, часто у цих звітах подавалися тільки добрі якості старшини, негативні ж замовчувалися, що розуміється може тільки шкодити обсадженню посад відповідними особами.

Не мало шкодять у цім напрямі і ріжні протекції та впливи. Особливо ж там, де справа ходить про вищі посади й де до справи втручаються придворні чи політичні кола.

* * *

Чогось нового генерал фон-Аман тут власне не сказав. Він нагадав нам тільки про старе, відоме, але так часто занедбане. Власне написав ті свої рядки названий генерал, вже добре відомий у німецькій військово-фаховій пресі, не ради нас, а ради своїх земляків. Коли ж він це зробив, то певно тільки тому, що на ниві цій і далі таки грішиться і що відомі, кому належить, ці істини таки й далі легковажно забуваються.

Нам, українським старшинам, треба особливо уважно зупинитися на трьох місцях міркувань ген. фон-Амана:

1) „Проте ж дух армії і тепер безумовно впливається, навіть твориться старшинським корпусом"-

2) „Тоб-то старшина повинен мати ясну голову, зі здобутими стараною працею військовими знаннями.

3) „Бо зміни кабінетів і військових міністрів тягнуть за собою здебільшого і зміни у головнім проводі армії".

Старшинським корпусом Української армії, чи власне його осередком, являємося ми — українські старшини емігранти. У порівнянні з тим корпусом українських старшин, який потрібен буде українській армії, нас є жменька. Та ще й жменька по усіх - усюдах розпорошена й злиднями емігрантськими від справи військової здебільшого цілком відірвана. Здається, про який уже осередок Українського старшинського корпусу тут і говорити? Але якраз оте — „проте ж дух армії й тепер безумовно впливається, навіть твориться старшинським корпусом" — робить з нас отой осередок. Бо хто ж, як не ми, має плекати й хоронити дух Української армії? Дух тої армії лицарів, що без бази, май-

же без зброї й амуниції, навіть без ліків, гола, боса й голодна, на протязі двох років, без найменшого спочивку, боронила на всі боки Державність Українську проти незмірно численних ворогів, багато краще озброєних і забезпечених! Дух тої армії лицарів, що кровю своєю зросила— напоїла чорну землю Українську, що трупом своїм заслала— вкрила велику та простору Україну, але Державного Прапору Українського так-таки й не схилила!

Оті тисячі, десятки тисяч синів України віддали своє життя, як один, за Україну під прапорами У. Н. Р., себе й свої переконання забуваючи. Бо їм була Батьківщина — Держава Українська*) понад усе! Оцей їхній дух оту їхню незломну волю до перемоги, оту їхню самопосвяту й відвагу ми й мусимо старано охоронити, загартувати, щоби чистою, непошкодженою передати армії великої, вільної України. Тому то з нашим святим обовязком робити ріжність наших переконань (емігрантська хороба), поставити Україну над усе і стати міцним осередком старшинського корпусу, однодушними хоронителями духу нашої національної армії!

Але, дбаючи про заховання славного духу Української армії, ми мусимо не забувати найстараніще дбати і за її модернізацію. Тимчасом, принаймні теоретично, стежити за розвитком військової справи, стежити за нашими сусідами, навчатися, читати, писати. Ми мусимо бути справжніми старшинами і „мати ясну голову зі здобутими старанною працею військовими знаннями“.

Зрештою, знаючи що „зміни кабінетів і військових міністрів тягнуть за собою здебільшого і зміни у головнім проводі армії“, ми мусимо вже тепер звикнути триматися політики державної, а не партійної. То-б то дбати за суверенність державну та лад державний, не пристаючи до тої чи иншої політичної партії. Бо політичні партії є тільки поокремі течії внутрішньо - політичного життя державного, армія ж є хоронитель державного цілого, хоронитель державної суверенности.

Дармштат-Німеччина, 25 березня 1929 р.

*) Яка в той час сконкретизувалася вже у формі Української Народньої Республіки. — Ред.

Стор 22.

16-й ряд. згори треба читати: „Тому то є нашим святим обовязком забути ріжність наших“...

Стор. 53.

3-й ряд. згори по слові „між" читати: „2—5 вер., при обороні між 3—12 верстами“.

10 й ряд. згори по слові „між“ читати: „1—2 верстами“.

11-й ряд. — викреслити.

МИКОЛА ЯНЧЕВСЬКИЙ
Підполковник кинноти.

Сучасна організація кінноти*).

(Закінчення).

РУМУНІЯ

Румунія має два вида кінноти: 1) регулярна, постійна, кіннота, з терміном дійсної служби в 2 роки — це так звана кіннота рошіорів (червоні гусари) і 2) міліційна, і регулярна — кіннота калерашів.

До каларашських полків рекрути вступають добровільно і мусять прибути з власними кіньми, недоуздком, щіткою та з греблом. Одяг калараш дістає в полку за свій власний кошт і мусить його тримати в порядку.

Термін служби калараша лічиться 4 роки, з яких фактичної дійсної служби виносить тільки 8 місяців: у першому році — 5 місяців, у 2-му — 2 місяці, у 3-му році — 1 місяць, а в 4 році — служба не несеться. Навчання провадиться по спеціяльному програму. При чому у першому році на індивідуальне навчання призначається 4 тижні, на ройові навчання— 3 тижні, на чотові — 5 тижнів і на сотенні — 2 тижні. Потім калараш отримує відпустку до осени, а в осені закликається на полкові маневри, на яких і відбуває решту тижнів першорічної служби, ц. т. 6 тижнів. На другому році — 2 місячна і на третьому — одномісячна його служба відбувається тільки на полкових, маневрах ц. т. виключно в польовій роботі.

В адміністративних цілях та для навчань, каларашські полки мають досить міцний кадр, а окрім того отримують де-який % рекрутів зі звичайним 2-х річним терміном служби.

Розташовуються каларашські полки посотенно або дивізіонно з таким розрахунком, щоб місцеперебування каларашів було на віддалі не далі 100 км. від штабу вищезазначених одиниць.

---

*) Див. кн. 8 „Табору".

При штабах полків звичайно розташовуються технични й кулеметний відділи.

Калараш, не виконуючий дійсної служби, лічиться у відпустці, але по першому заклику мусить негайно прибути до своєї частини з конем.

До обовязків командирів сотень належить що 2—3 місячна контроля кінського складу доручених сотень.

Знаходячись у відпустці, калараш має право використовувати свойого коня для ріжних господарчих робот, за винятком тих, які можуть зіпсути коня, як напр. постійна перевозка тягару, фурманування і т. д. За невідповідне поводження з конем накладаються суворі кари: перший раз — 10 діб арешту, другий раз — 25 діб, а на третьому випадку — позбавлення права надалі несення служби у шерегах каларашських полків і переноситься до регулярної частини, пуи чому попередня служба цілком не залічується, і він мусить прослужити ще 2 роки. Кара арешту дає себе відчувати ще більше тому, що заарештований калараш мусить прибути до штабу полку з конем і платити за утримання як себе, так і коня.

У випадку загинення коня, калараш мусить у трьохмісячний термін здобутись на нового коня, що відповідав би верховим статтям, в противному разі — губить право на продовжування служби в каларашах.

Не дивлячись на таку суворість, що-річно зявляється сила кандидатів (коло 200 процентів поверх вільних вакансій) для служби в каларашських полках, при чому рекрути переважно походять з заможних господарських родин; дякуючи цьому, прийомочна комісія провадить вибір коней досить суворо і легко вибраковує невідповідальних по свойому екстереру до служби в кінноті.

Ця міліційна система існує в кінноті румунської армії вже біля 50 років і себе, по урядовим румунським же данним, оправдала, бо не вимагає тих великих затрат, як регулярна кіннота, що особливо виявилось під час останньої Великої війни.

ЮРІЙ НАУМЕНКО,
сотник.

Орґанізація оборони кордонів.

В часі дебатів над цьогорічним бюджетом воєнного міністерства у французькій палаті депутатів було порушено питання про будівлю уміцнень на кордоні з Германією, які б мали, вразі евентуального конфлікту, не допустити до провадження військових ділань на терені Франції. При цім висловлювалось кілька поглядів що до роду та властивостей маючих повстати уміцнень.

Беручи під увагу, що може в недалекому майбутньому світові події розгорнуться в тім напрямку, що здійсняться наші плани про відбудову власної державности, і нам треба буде думати про оборону наших кордонів (а слід згадати, що зокрема наші майбутні кордони з Росією цілком позбавлені перешкод природніх), не буде зайвим для нас зазнайомитись з поглядами французьких воєнних авторитетів у справі організації оборони кордонів.

РОЛЯ ФРАНЦУЗЬКИХ ТВЕРДИНЬ В РР. 1914—1918.

Блискучі епізоди Великої війни прислонили трохи ролю твердинь, і ця роля видавалась нам до де-якої міри смутною. Однак, існування уміцненого фронту на сході Франції спонукало наступ німців через Бельгію, що зрештою підтверджують всі військові письменники німецькі і навіть сам н-к ген. штабу ф.-Мольтке в мемуарі своїм від грудня 1912 р. Він пише: „Марш через територію Бельгії дає нам більш шансів успіху, ніж фронтова атака на уміцнену заслону на сході Франції".

Далі, ген. ф.-Кюль визнає: „Не можливо було атакувати могутній уміцнений французький фронт; треба було повернути на Бельгію".

Змушуючи ворога до обходу, а тим самим і до спізнення, притягуючи посередньо Бельгію та Англію на бік Франції, ці твердині, хоча і не будучи заатаковані, були

надзвичай дорогі для французів, збільшуючи їх опір на сході; таким чином, не пішли намарно витрачені на них міліони, бо це зберегло для Франції міліярди, що прийшлось би платити вразі поразки.

По понесених втратах під Л'єжем і Намюром, німці ще більше витрачають сили під Анвером, Мобежем та инщими меншими твердинями; таким чином на час битви на Марні вони зявляються з силами, зменшеними загально на сім арм. корпусів, і це в той час, коли навіть один арм. корпус міг змінити результат битви; в той же час Верден залишився на крилі кронпринца, як загрожуючий кулак і дав змогу ген. Саррайлю розтягнути свої сили до останньої міри. Це була величезна послуга, яку віддали французькі твердині, полегшуючи відношення перемоги на Марні. Хоча Лілль, Ліон, Ля-Фер та Реймс були розброєні, ворог всеж мусив стратити один день, щоб заатакувати їх; це був день страчений для переслідування французів в цей критичний мент.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТВЕРДИНЬ.

Швидка капітуляція Л'єжа, Намюра, Анвера, Мобежа, а пізніш і російських твердинь змушувала, здавалося, французів до прийняття погляду, що форти, будучи спеціяльною ціллю для бомб, були безперечно засуджені на загибель під вогнем гармат найбільших калібрів. І дійсно, в р. 1915 частину з них розброїли, щоб забрати з них гармати. Наслідком цього було зайняття форту Дуомон 26 лютого 1916 р. Але в той же час звернено було увагу на те, що найсильніші бомби з обох сторін не зробили нічого з бетоном, який залишався, як скеля.

Перебираючи командування армією під Верденом, ген. Петен зумів покерувати погляди на більш правдиву концепцію що до ролі і значіння твердинь; зазначаючи величезну важливість бліндажів, пунктів обсерваційних, перешкод штучних та споруджень флянкуючих, він поміщає в фортах залоги і начальників-старшин уже не раз ранених, але дільних та хоробрих, що вирішили ліпше загинути під руїнами, ніж капітулювати. З того часу жаден форт не був взятий,

за винятком форту Во, який був зайнятий по кількамісячній героїчній обороні. Досвід війни виказав, що навіть устарілі форти могли триматись роками проти сильних атак; так напр.: Мальмезон та Брімон в руках німців, Помелль — в руках французів. Правда, треба признати, що опір цих останніх завдячує більш оборонцям, ніж вартості їхньої конструкції. Фактом було те, що жаден з бліндажів, збудованих французами проти гармат 27 см., не був пробитий 42 см. німецькою, чи 40 см. французькою бомбою, за винятком, коли мало місце попадання двох бомб підряд; так само не була зруйнована жадна вежа для гармат 75 мм. чи 155 мм., за винятком вежі на форті Во, де експльоадувала французька міна під впливом детонації від німецької 42 см. бомби.

Це змушує уже до де-якої міри довіритись фортифікаціям та шукати причин невдач не лише в бетоні, але і в стані моральнім, який не завжди був досконалий.

СТУДІЮВАННЯ СПРАВИ ФОРТИФІКАЦІЙ ПО ВІЙНІ.

„Як це сталося?“ — запитує один з видатних військових французів, „що в р. 1929, — через одинадцять літ по війні і в той власне час, коли говорять про евакуацію Надренії, — наші нові уміцнення ледви починають будуватись, тоді як німці мають їх не в злім стані на своїм східнім кордоні, італійці не припиняють доповнювати їх в Альпах, а ми в р. 1880, через девять літ по иншій війні мали свої уміцнення вже закінченими? Невже ж треба думати, що лише поразка може дати необхідний імпульс“?

І дійсно, від 1920 р. лише тепер, думаючи про нові кордони, ще цілком відкриті, про числовий стан річного побору, який має ступнево зменшуватись до р. 1935, себ-то до дати, яка припадає на остаточну евакуацію Надренії, почали в парламенті французькім висувати підстави майбутньої оборони кордовів. А саме: кордон має бути уміцнений безперервними фортифікаціями, збудованими завчасу, чимсь ніби „мури Франції“ від Дюнкірхена до Понтарліє, довжиною 800 км. Уся ж країна має зробитись свойого роду твердинею. Це безперечно спогади з війни 1914—18 р.р.

Система кордонна була проте занехаяна в наслідок досвіду всіх часів. В 1808 р. Наполеон пише до Берт'є: „Чи не думають вони перешкодити контрабанді до ворога? По десяти роках війни знову прийти до таких дурниць?" А в иншім місці пише: „Генерал Бол'є схотів боронити р Мінчіо кордонною системою. Це є найгірша система для оборони". Крім того чи знайшовся б бюджет, який би міг витримати такі видатки? Як що звернутись до більш логичних концепцій, то треба відмітити погляд, що домагається будування певної кількости „укріплених, таборів", розділених інтервалами, де роботи передбачаються лише з початком мобілізації. Відомий, кажуть, протяг часу, якого вимагатиме будівля „імпровізованої" позиції: німці напр. витратили рік часу на будівлю їхньої лінії Гінденбурга.

Але де ж були в вересні 1914 р. французькі позиції під Парижом, не дивлячись на велику кількість робочих рук, ті позиції, що були давно передбачені і докладно підготовлені в планах оборони? Думка, що польові уміцнення можуть замінити уміцнення сталі, являється одною з найбільших і найнебезпечніших помилок, до яких провадить поверхове студіювання війни.

Несподіваність ворожих ділань, змінність засобів для атаки, швидкість перевозки військових відділів, — все це дозволяє на певного роду „імпровізацію" мобілізації.

Не можна уникнути необхідности посідати фортифікації готові уже перед війною, а наслідком цього, обмежені в своїй розлеглості, які б прикривали райони промислові та копальняні, а також комунікаційні вузли, важливі для провадження війни.

Але в такім разі висовуються три тези:

I. Уміцнення розпорошене, складене з невеликих елементів, головна сила яких лежить в великій кількості їх, в розпорошенні по фронту і в глибину, в стосованні фугасів, що уможливлюється незначною величиною цих елементів.

Слабі сторони полягають в неможливості збудувати їх відпорними на великі калібри бомб і трійливі гази, а також

в невеликій силі залог і трудности їх звязати, себ-то в трудности керування.

Але і ворожа артилєрія чується безсильною знищити всю цю масу уміцнень. Завжди залишиться певна кількість незнищених обєктів, особливо в глибині, які можуть стримати ворога.

II. Центри опору, себ-то угруповання елєментів, до де-якої міри розпорошених, обєднаних в одне ціле, вигідне для керування. Але такий центр становить добру ціль для ворожої артилєрії, наслідком чого являється необхідність солідної і коштовної конструкції; цілком зрозуміло, що таких окремих елєментів не може бути багато. Звідци неможливість обстрілювати весь терен вогнем кулеметів, силу якого при вогню запоровім ми добре знаємо. Крім того розлеглість такого центру опору занадто велика, щоб оточити його ровом, а залога його мусить бути значна, що поводує меншу економію в силах.

III. Форми замкнені (концентричні); їх можна будувати оскільки можливо відпорними на вогонь, гази, танки і самольоти ворога. Вони вигідні для керування, легко надаються для зєднання поміж собою і потребують невеликої залоги. Але грошові витрати по будівлі не дають змоги будувати їх у великій кількости, що поводує відсутність глибини (тоді як війна довела, що це є головна і найбільша сила) і неможливість забезпечити собі запоровий вогонь кулеметів.

Взагалі, жадна система не може дати всіх вигід на раз. Це є доля всіх людських планів. Але те, що зроблено, хоча і не досконало, завжди ліпше того, що є досконало, але не зроблено, аби тільки це спричинилось до економії сил. „Штука фортифікації полягає не в приписах та системах, а в здоровім розумі та в досвіді", — сказав мар. Вобан.

ДЕЦИЗІЇ і ПРАЦЯ

Французький воєнний міністр утворив 31 грудня 1925 р. комісію по обороні кордонів, складену з найвищих авторитетів армії на чолі з ген. Гільома, яка мала завданням

загальні студії, а пізніш. 30 вересня 1927 р., комісію організації уміцнення районів, під головуванням ген. Фільонно, генерального інспектора інженерії. На підставі висновків цих комісій розпочалась підготовча праця.

З приводу цього один з видатних генералів французьких, Норманд, висловлює свої погляди що до питання уміцнення кордонів.

Він пише: „Не можна забувати, що Германія поставила 23 600.000 фр. у свій бюджет на 1928—29, для „підтримання" уміцнень, Італія в бюджеті на 1927—28 поставила на таку ж ціль 52.700.000 лір.

Безперечно, найліпшою гварантією для держави являється армія остільки численна і міцна, щоб перенести війну на терен ворога. Але хоча кожен нарід приписує собі властивости атакування, існування уміцнень дозволяє не тільки не бути заскоченими, але і дає можливісь маневру, забезпечуючи дебушування, дає економію сил, заступаючи людей матеріялом (згідно формулі, яка часто згадується, але рідко стосується), охороняє життя людей і змушує ворога вагатись перед розпочаттям війни. Усилюючий трактат вічного миру має вартість трактату проти гріхів. Німці мобілізують тепер скоріше, а ми довше ніж в р. 1914, а до того наша армія буде мати більшу пропорцію резервистів, ніж в той час. Коли війна напружує всі сили держави, треба за всяку ціну замкнути свій терен для ворога. Якщо твердині не виграють битв, вони дають армії змогу їх виграти, а принаймні уникнути поразки. Змусити ворога кинути великі засоби і сили, щоб їх атакувати, це вже великий успіх. „Навіть уміцнені пункти, які не були заатаковані нами, мали великий вплив на операції",—пише ген. ф.—Кюль відносно наших твердинь в р. 1914.

Піхота лишається царицею поля бою, навколо якої скупчуються всі роди зброї без винятку, бо вона одна здобуває, займає і обороняє терен. Вона заслуговує на те, щоб уміцнення допомогли їй в її тяжкій праці, збільшували її боєздатність заслоняли та підсилювали її.

Будемо підготовляти оборону краю, уникаючи надмірности фортифікацій, а рівно легковаженя їх, і будемо звер-

татися до здорового розуму, щоб не піддатись надто спокушаючим теоріям".

Як бачимо, питання організації оборони кордонів не являється легким для розрішення. З одного боку, досвід Великої війни говорить нам, що всі сиділи в землі на протязі 9/10 часу та 9/10 фронту, а з другого боку видається тепер правдоподібним, що майбутня війна буде провадитись невеликими порівнюючо арміями, з застосованням всіх технічних засобів, та буде мати характер польової.

В цих обставинах прийняти відповідне рішення надзвичай трудно, особливо коли в гру входить виник майбутньої кампанії, а разом з тим і існування самої держави.

Варшава, 25 січня 1929 р.

В. КОЛОССОВСЬКИЙ,
генер. штабу підполковник.

Зброя модерної армії.

Підчас світової війни 1914—1918 рр. озброєння піхоти всіх воюючих армій витерпіло послідовну і глибоку еволюцію. Війна перед усім зясувала велике значіння автоматичної огнепальної зброї (легких і важких кулеметів), яка зробилася органичною приналежністю найдрібніших частин піхоти, зробилася її головним бойовим засобом Батальйон піхоти, який виступив на війну, як батальйон стрільців, скінчив її, як батальйон обслуги при кулеметах. Окремий стрілець перестав існувати: він обернувся в жовніра, який мусить працювати в звязку з автоматичною зброєю. Через це піхота розпорошилася на бойові групи (gruppes de combat), які зробилися її атомами або, як називає їх французький статут піхоти „елементарними дільницями піхоти".

Бойова акція піхоти з використуванням масового кулеметного вогню виправдала себе не тільки при боротьбі на позиціях, але також і при польовій війні, що доказав досвід кампанії 1918 р., коли зпочатку німці, а після союзники перейшли до наступу в широкім маштабі. Легкі кулемети піхотних бойових груп явилися могутнім бойовим засобом наступаючих лав; вони вимусили охорону сховатися у землю і дали можливість досягнути над нею переваги в огні.

Другою новиною в післявоєнній організації піхоти майже всіх держав є озброєння її важкими засобами бою, себто піхотними гарматами і мінометами. Головне завдання цієї зброї – швидке знищення всіх активних перешкод, які виникають на шляху наступу атакуючої піхоти,—знищення, яке мусить бути виконано без затримання розвитку атаки, що безперечно виникло би, як-що піхота стала би чекати на акцію дивізіонної артилерії.

Слід, однак, признати, що в де-яких державах піхота опинилася занадто перевантаженою важкими засобами бою,

через що явилася небезпека втрати найбільш цінної якості піхоти — її рухомості й можливості вести бойові акції на всякій місцевости. Таке внесення пояснюється досвідом 4-х річної позиційної війни. Немає сумніву, що в нормальних умовинах, якими ми визнаєм умовини польової війни, треба з далеко більшою обережністю розвязувати питання про додачу піхоті важких засобів бою. Тим більше, що справа конструкції цих засобів завжди уявляє собою ділему: або збудувати машину міцну, але не досить рухому, або цілком рухому, але без того, щоб вона мала добру міць і здатність, — себ-то непотрібну піхоті.

Питання про індивідуальну зброю піхотного бойця також перетерпіло під .час війни значну еволюцію. Перед усім усталився погляд, що ручна вогнепальна зброя (рушниця або карабін) повинна вживатися лише для стріляння на коротку дистанцію — нормально 600 метрів. Стріляння на більш далекі дистанції має виконуватися кулеметами. Змінився і принціповий погляд на рушницю: почала переважати думка, що вона зробилася зброєю помічною: її головне завдання — охорона і супровід кулемета в бою. Лише в Америці збереглася попередня повага до рушниці. Американський піхотний статут підкреслює, що „не вважаючи на забезпечення піхоти численними новими засобами бою, рушниця є зброєю найбільш грізною, яку має пихотний боєць“ і що „докладний огонь рушниць є одним з важливих аргументів переваги, часто він стає елементом розвязуючим“.

В звязку з цим треба зазначити, що в Америці військова офіція постачання зброї (Army Ordnance) уперто веде працю розроблення зразку легкої та портативної полуавтоматичної рушниці для індивідуального озброєння піхотного бойця, тоді як в Європі всюди схиляються в бік озброєння піхоти карабінами або, навіть, пистолями. Почасти піхота европейських держав і зараз має на озброєнні карабіни.

Зброєю ближнього бою піхоти скрізь є багнет, ручна граната і автоматичний пистоль.

МОДЕРНІ ЗРАЗКИ ПІХОТНОГО ОЗБРОЄННЯ.

А) ІНДИВІДУАЛЬНА ЗБРОЯ.

Рушниця (карабін). Загальні прикмети цього роду зброї мало відріжняються між собою в ріжних арміях. Калібер хитається від 6,5 мм. (Італія) до 8 мм. (Франція). Вага близько 4 кгр. для рушниць, 3 кгр. для карабінів.

Одним із найкращих зразків зброї є американська рушниця Спрінгфільда, калібром 7,62 мм, яка має точний і певний бій, дуже вигідна і невередлива в службі.

Велике значіння для дійсності цього роду зброї має конструкція кулі. В аеродинамичному відношенню найкориснішою формою кулі є розволокла краплевидна форма, себ-то з загостреними передньою і задньою частинами (вигляд веретена). Ступінь загостреностн залежить від початкової швидкості кулі: загостреність має бути тим більша,

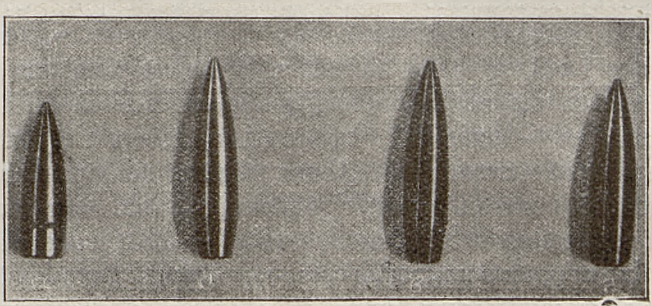

Малюнок 1.

чим більшою є початкова швидкість. Загостреність задньої частини має те значіння, що вона допомагає зменшити шкідливий вплив повітряної порожнечі, яка завжди утворюється поза кулею під час її лету (всосування кулі і зменшення її швидкості). Однак, куля-веретено була б дуже некорисною з погляду балістики: вона не може одержати певної сили при вибуху і також має занадто мале поперечне навантаження. Через це полагодження вимагань аеродинамики і балістики можливим є лише шляхом компромісу, що ми і можемо бачити на зразках сучасних куль. Малюнок 1-й показує, в який спосіб цей компроміс здійснюється

в ріжних зразках куль. Літерою „а" зазначена куля з загостреною передньою і цилиндричною задньою частинами — зразок, який вживався в більшості армій під час світової війни. Літерою „б" зазначений модерний швайцарський зразок кулі з більш загостреною передньою частиною і з задньою — в формі утятого конуса. Літерами „в" і „г" зазначені сучасні зразки американських куль — одна більш загострена, друга менш загострена. Обидва вони є високо досконалими зразками й уживання того чи иншого з них залежить лише від початкової швидкості рушниці.

Другим важливим питанням в техниці набою є якість поволочки кулі. Поволочка, яка уживалась в більшості армій під час світової війни, була никльовою або мельхиоровою. Вона мала ту хибу, що при частому стрілянні вела до никелізації (мельхиорізації) каналу рушниці, що зменшувало влучність бою. Доводилося робити усовування никелізації, що в умовах польової служби було трудною операцією.

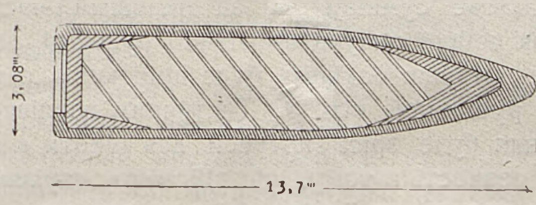

Малюнок 2.

Як винайшли американці, багато більш корисною є поволочка зі сплаву 90% міді й 10% цінку. В балистичному відношенню вона має якість никльової поволочки, але вона багато зменшує металізацію каналу.

Крім звичайних (суцільних) куль, під час світової війни вживалися ще три зразки куль спеціяльного призначення:

1) Протипанцерна куля, зі стальним середняком. Американський зразок цієї кулі показаний на малюнкові 2-му. Середняк вольфрамової сталі. Ця куля (калібер 7,62 мм.) на близькій дистанції пробиває стальний панцир 15 мм. завтовшки.

2) Пристрілочна куля, яка має в корпусі горючу мішанину (в більшости мішанину перекису барія з металичним

магнієм), що займається ясним полумям при вибусі й дозволяє слідкувати за траєкторією кулі на протязі аж до 1200 метрів.

4) Запальна куля, яка набита фосфором і має своїм завданням улучання цілей, які можна легко запалити (діріжаблі з воднем, бензинові боклаги і т. и.).

Питання про сконструовання зразку полуавтоматичної піхотної рушниці (карабіну) скрізь залишається відкритим. До цього часу жадна держава не винайшла скільки-небудь ідеального зразку такої рушниці. Головне утруднення полягає в тім, що неможливо розробити зразок вповні надійний в службі, невередливий і одночасно що-б не перевищував граничної допустимої ваги— 4 кгр. Найкращі зразки до цього часу розроблені в Америці та Франції.

Не підлягає сумніву, що за недовгий час техника дасть зразок доброї полуавтоматичної рушниці, але тут виникає друге питання: оскільки буде доцільним переозброювати такою рушницею піхоту? Тактичним наслідком такого переозброєння буде зріст потреби для піхоти в набоях — без жадної певності в тому, що дійсність стріляння збільшиться. Під час світової війни було запримічено, що збільшення швидкості стріляння спокушає стрільця до недбалого націлювання, і це веде до зменшення дійсності вогню.

Немає сумніву, що переозброєння піхоти автоматичною рушницею приведе до ще більшого ускладнення організації цього роду зброї. Неможливо буде обмежитись тим числом набоїв, яке має при собі піхотний боєць. Потрібуватиметься забезпечити постачання набоїв стрілецьким групам (як тепер кулеметним) через підносчиків.

Всі ці уваги дозволяють думати, що озброєння піхоти полуавтоматичними рушницями навряд чи було б доцільним.

Воно не дасть нічого для збільшення її вогневої сили, але збільшить утруднення в постачанні. Як-що головною зброєю піхоти є кулемет, то треба по можливості збільшити кількість муниції на нього, а не давати піхоті нову зброю, яка буде потрібувати силу муниції і не буде давати тих наслідків, що дає кулемет. Ніколи не треба забувати, що при сучаснім маштабі війни, справа продукції муниції в за-

піллю завжди буде складним і критичним питанням для держави.

Автоматичний пистоль. Цьому роду зброї перед усім ставляться вимоги доброї спиняючої сили і достатньої докладності бою на коротких дистанціях (до 200 метрів). З часу війни почувається загальна тенденція збільшити калібер пистоля — з метою збільшити спиняючу силу зброї. Модерний пистоль має калібер 9—11 мм., тоді як перед війною найбільше уживались пистолі калібра 7,62 мм. Вага — близько 1 кгр. Магазин на 10—15 набоїв.

Найбільше модерними зразками пистолів є:

1) Німецький пистоль Парабелюм зразку 1914 р. (з довгою цівкою), калібер 9 мм., початкова швидкість 410 метр./сек. Зброя має добру докладність бою і спиняючу силу аж до 800 метрів. На цій дистанції вона пробиває французького стального кашкета.

2) Американський пистоль Кольт, калібер 11,25 мм., початкова швидкість 246 метр./сек.

3) Англійський пистоль Веблей, калібер 11,5 мм., початкова швидкість 457 метр./сек. Цей пистоль навіть має занадто спиняючої сили, що й не вимагається умовами бою на коротких дистанціях.

Ручні й рушничні гранати. Вони вживаються для боротьби на коротких дистанціях, головним чином, як засіб удару проти ворога, який сховався у грунт або укрився в зморшках місцевості. Зразки гранат ріжних армій мало відріжняються один від одного. Всі вони досить добрі для вживання, але мають малу далекість. Через це саме під час світової війни по всіх арміях зявилися гранатомети, які, однак швидко зникли після винаходу траншейних мортир, що виконують те саме завдання більш докладно і мають більшу силу набою.

Спроби винайти зразок гранати, яка б могла вживатись для стріляння з рушниці та для кидання рукою, до цього часу не увінчалися успіхом.

Б) КОЛЕКТИВНА ЗБРОЯ.

Рушниця-кулемет і легкий кулемет. Великої ріжниці між цими двома типами зброї власне нема. Вони

обидва мусять легко переноситися однією людиною і давати можливість досконалого автоматичного вогню на коротких та середніх дистанціях (аж до 1200 метрів). Ріжниця взагалі полягає у вазі, в способі подавання набоїв і в швидкості стріляння. В нових зразках навіть і ця ріжниця потроху відпадає, через це обидва типи наче б то зеднуються в один.

В тактичному відношенню цей рід зброї є головним огнепальним засобом піхоти, який є безпосередньо з нею сполученим і який має обовязком допомагати їй в усіх випадках бою. Отже ця зброя мусить бути портативною, простою і зручною в уживанні, здатною переважно до стріляння короткими, але міцними вогневими шквалами.

Найбільш відомі ось які зразки:

1) Американська рушниця-кулемет Бравнінг, модель 1918 р., калібер 7,62 мм., вага 7,26 кгр., магазин на 20 або 40 набоїв, найбільша швидкість стріляння 600 стрілів на хвилину, практична швидкість — 170. Зброя має циліндровий гаситель полумя (найкраще маскування зброї під час стріляння). Механизм простий і зручний. Праця коло нього потребує уваги.

2) Бельгійська рушниця-кулемет Мадсен, модель 1919 р., калібер 7,6 мм., вага 6,5 кгр. (з підставою в формі рожків — 8,8 кгр.), магазин на 36 набоїв, швидкість стріляння аж до 400 стрілів на хвилину. Зброя має циліндричний гаситель полумя і багнет. Конструкція міцна і зручна.

Рушниці-кулемети, які є на озброєнню в Англії (Льюїс), Франції (Шоша), Німеччині (Максім) та Італії („С. Т. А." Фіат) треба визнати за трохи застарілі, беручи на увагу, що всі вони мають досить значну вагу (відповідно 14 кгр 10 крг., 14,4 кгр. і 16,3 кгр.) і малу маневрову здатність.

Останнього часу маються відомості, що нові рушниці-кулемети, дуже вигідного зразку, винайдені у Франції і Чехословаччині. Армії цих держав мають переозброюватися цими новими зразками рушниць-кулеметів.

Пистоль-кулемет. Цей тип легкої автоматичної зброї вперше зявився під час світової війни. Заслуговують уваги три зразки її:

1) Американський пистоль-кулемет Томсон, калібер 11.25 мм. (4,5 лінії), вага 4,17 кгр., довжина 60 см., магазин на 20, 50 або 100 набоїв. Пистоль може уживатися по бажанню або як півавтоматична зброя (50 стрілів на хвилину), або як кулемет (аж до 1000 стрілів на хвилину).

2) Німецький пистоль-кулемет Бергман, зразку 1918 р., калібер 9 мм., вага з наповненим магазином 5,2 кгр, довжина 82 см., магазин на 32 набої. Охолодження досягається дірчатою сорочкою, яка обкутує всю цівку. Найбільша швидкість стріляння 550 стрілів на хвилину, практична — 110 стрілів. Механизм дуже простий і зручний в уживанню.

3) Німецький пистоль-кулемет Фольмер (фабрика Стеффен і Хельман в Берліні) зразку 1926 р., калібер 7,65 мм. або 9 мм., вага 3,8 кгр., довжина 82,5 см., магазин на 32 набої. Пистоль може вживатися або як півавтоматична зброя, або як кулемет. Найбільша швидкість стріляння 320 стрілів на хвилину.

Ці зразки пистолів мають змогу вести дуже точний огонь на близьких дистанціях (аж до 1000 м) і, через свою легкість та портативність, являються дуже корисною зброєю піхоти.

В а ж к и й к у л е м е т. Цей рід зброї мусить мати розміри і вагу, які б забезпечували його максімум непохитності, потрібної для виконання тактичних завдань, головним чином на позиціях, поза лінією піхоти. Він повинен давати добрий і влучний перекидний огонь на дистанціях середніх та далеких. Його головні завдання — підготовка і супровідь атаки, невтралізація та параліжування тих засобів ворога, які можуть стати на перешкоді наступу піхоти і які він має змогу досягти, нарешті — знищення спроб ворога перейти до контр-атаки, що могло б спинити наш маневр. Взагалі це є зброя супроводу.

В остатній час в багатьох державах робились спроби сконструовати зразок єдиного кулемета, який міг би вживатись, як легкий і як важкий, себ-то як зброя штурму і супроводження. З техничного боку досягти цього є зовсім можливо: не має труднощів розробити такий легкий кулемет, який може бути перетвореним у важкий звичайною

постановкою його на станок — лафет (в Італії, наприклад, такий кулемет вже мається), однак, з точки погляду тактичної, уживання їх буде завжди відмінним; через це можна гадати, що в майбутньому обидва зразки кулемета залишаться, як головна зброя піхоти.

Зараз існує багато систем добрих важких кулеметів. Взагалі зразки залишаються майже без змін з часу світової війни. В Англії — Вікерс, у Франції — Гочкіс, в Америці — Бравнінг, в Італії — Фіат, в Німеччині — Максім. Охолодження всюди — водою, вага кулемета хитається від 16 до 23 кгр., вага станка від 20 до 24 кгр., набій в усіх названих системах — рушничний, швидкість стріляння — від 400 до 600 стрілів на хвилину.

В Німеччині при кінці війни вживалася дуже цікава система кулемету Гаст. Оригінальність його конструкції є в тім, що він має дві цівки, але один механизм постачання набоїв. Магазин у формі диска, що взагалі рахується більш надійним, ніж стрічкове постачання набоїв. З кожного боку ставиться один такий диск із 180 набоями. Швидкість стріляння 1000– 1200 стрілів на хвилину.

Такий кулемет важить багато менше ніж два звичайні

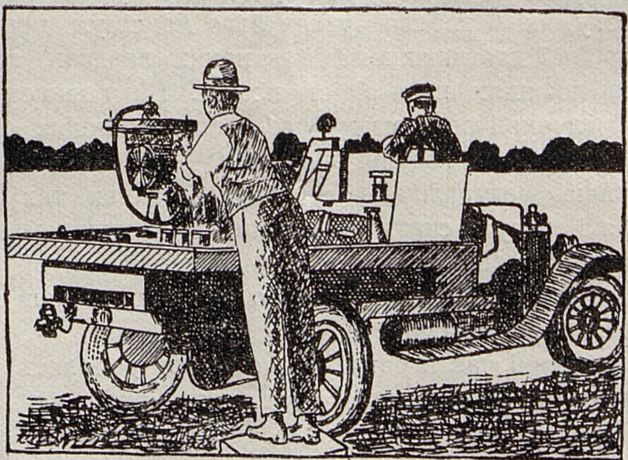

Малюнок 3.
Центрофугальний кулемет (Америка).

кулемети, але він має однакову з ними швидкість стріляння. Вага його лише 18,5 кгр.

Зовсім новою ідеєю в справі кулеметної техніки є конструкція центрофугального кулемету, яка була на спробі в Америці (малюн. 3). В цій системі кулі виштовхуються не тисненням газів, а центрофугальною силою, яка вироблюється при швидкім крученні диска (дивись малюнок). Спроба показала, що при крученні диска зі швидкістю 10.000 поворотів на хвилину, кулі мають добру пробивну силу на дистанції аж до 230 метрів. Швидкість стріляння доходила аж до 1.100 стрілів на хвилину. Затрата енергії — 20 кінських сил (від мотора). Можна бачити, що далекість стріляння цього кулемету є невеликою, і сам він для своєї праці потребує якогось джерела енергії (бензинового мотора, електричного акумулятора і т. и.). Це робить винахід не дуже корисним. Але сама ідея вжити для стріляння центрофугальну силу — є новою і цікавою. Практичне її розроблення може внести повний переворот в техниці автоматичної зброї.

З часу світової війни скрізь помічається бажання мати на озброєнні ще один рід кулемета — збільшеного калібру, через те, що звичайний калібер (той самий, що й піхотної рушниці) оказується не досить міцним для боротьби з панцерними цілями, які тепер все більше і більше робляться звичайними на полі бою.

Зявились кулемети калібром 12—13 мм. і, навіть, 20 мм. Вони одержали назву проти-танкових кулеметів, бо їхнім головнм завданням є боротьба з танками. Вони вживаються також і для боротьби проти аеропланів, що летять на середній висоті.

Досить добрим зразком такого кулемета є американський модель Бравнінга, калібром в 5 ліній (12,7 мм.). Кулемет цей є подібним на 3-х лін. зразок Бравнінга з тією лише ріжницею, що він має олійну гальму (компресор), яка є необхідною для знищення енергії досить великої віддачі. Куля кулемета важить 52 гр., далекість стріляння 8.000 метрів, пробивна сила — пробиває панцир 2,5 см. завтошки на дистанції 180 метрів, швидкість стріляння 550 стрілів на

хвилину. Крім проти-панцерних куль ця зброя має ще запальні та пристрілочні (трасировочні) кулі. Останні лишають поза собою димовий слід (в ночі — вогневий), який можна бачити в день аж до 1.800 метрів, а в ночі — 2.500 метрів. Кулемет важить 30 кгр., а з лафетом (станком) — 72 кгр.

Другий добрий зразок кулемета — італійський модель фірми Ернесто Бреда (Брешія), розроблена в році 1927. Калібер зброї — 14 мм. Куля вагою 60 гр. має початкову швидкість 1000 метр./сек. і пробиває панцир 20 мм. завтовшки на дистанції 1000 метрів. Далекість стріляння по небокругові 5.000 метрів, в гору — 4.000 метр. Швидкість стріляння 200 стрілів на хвилину. Довжина кулемета 2 метри, вага без станка — 35 кгр.

Піхотні гармати. Бажання дати в розпорядження піхоти засіб супроводу більш міцний, ніж важкий кулемет, змусило всі армії розробити зразки піхотної артилерії. Головним її завданням є знищення всякого роду активних перешкод, які можуть затримати наступ піхоти — кулеметних гнізд, узлів опіру, а також і танків. Через характер цілей піхотна артилерія мусить давати можливість як націльного, так само і перекидного вогню. Великої далекості не потребується. Легкість та рухомість — мають найбільш велике значіння.

По всіх арміях помічається бажання мати на озброєнні два зразки піхотної артилерії: гармату і мортиру. Калібер гармати хитається між 37 мм. і 77 мм., калібер мортири — між 75 мм. і 100 мм. У Чехословаччині в 1928 р. заводами Шкода вироблений цікавий зразок зброї, яка одночасно являється гарматою і мортирою. Зброя сконструована в той спосіб, що в цівку мортири, в разі потреби, вкладається инша цівка — гарматна, і тоді ця зброя може працювати, як гармата.

Найбільш праці по виробленню зразка піхотної артилерії останніми часами поклала американська артилерійська офіція (Army Ordnance). Нею було сконструовано і спробувано багато зразків гармат. Ми подаємо відомості і малюнки двох найбільш корисних зразків.

1) 37 мм. піхотна гармата (мал. 4). Вага в бойовому

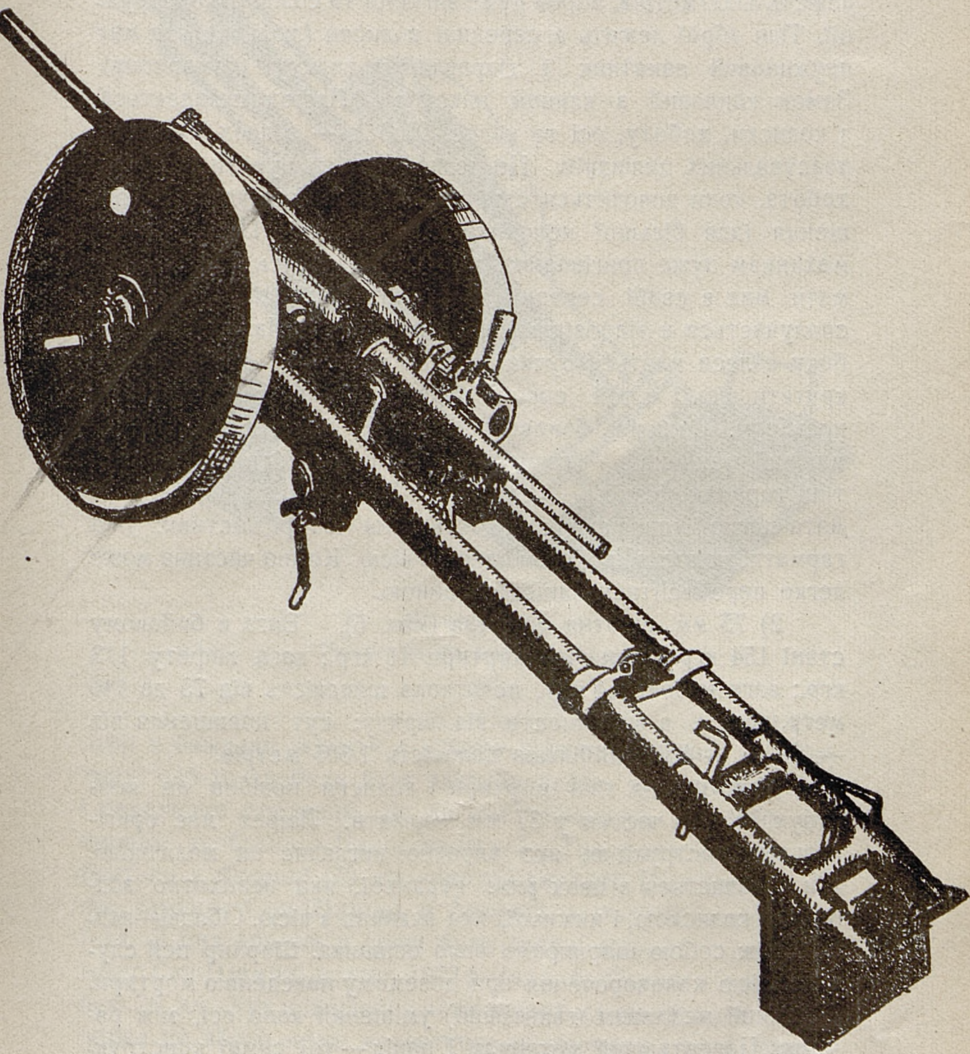

Малюнок 4.
Піхотна 37 мм. гармата (Америка).

стані 162 кгр.; вага тіла гармати 37 кгр.; вага лафету 125 кгр.; вага набою 560 гр.; початкова швидкість 610 метр./сек., далекість 3.000 метрів. Зброя дуже вигідної та солідної конструкції. Тіло зброї лежить в середині колиски (люльки), яка має пружиновий накатник і гідравличну гальму (компресор) Замок клиновий з клином навсторч. Лафет складається з колиски, хоботу, осі та колес. Хобот — з двох стальних розсувальних циліндрів. Це дозволяє збільшувати довжину хобота, коли доводиться стріляти з малими кутами повишення (для більшої непохитности гармати). Повертаючий механизм дуже оригінальної конструкції. Вісь лафета гармати має в своїй середній частині гвинтовий наріз, який сполучається з відповідним нарізом колиски. Із зовнішнього боку колеса мається ручка (дивись малюнок), яка дозволяє крутити вісь і в той спосіб рухати гармату ліворуч або праворуч. Величінь бокового зміщення гармати 10°. Підиймаючий механизм — гвинтовий, знаходиться в задній частині гармати. Нацїл — оптичний. Для перенесення — гармата легко і швидко розкладається на чотирі частини: тіло гармати, колиска, хобот, колеса з вісю. Кожна частина може легко переноситися однією людиною.

2) 75 мм. піхотна мортира (мал. 5). Вага в бойовому стані 154 кгр.; вага тіла мортири 41 кгр.; вага лафету 113 кгр.; вага набою 5,4 кгр, початкова швидкість від 75 до 140 метр./сек. – в залежности від заряду; кут повишення від + 5° до + 65°; найбільша далекість 1.685 метрів.

Конструкція тіла мортири і колиски подібна на конструкцію цих частин у 37 мм. гармати. Лафет має оригінальну конструкцію, яка виразно виглядає на малюнкові. Він складається з двох рям: верхньої, яка непохитно зєднана з колискою, і нижньої, яка зєднана з вісю. Обидві—зєднані між собою шарнирами коло сошника. Шарнир цей служить вісю коловорочення при доземому наведенню мортири. Підемний механизм (гвинтовий) уміщений коло осі, між рямами. Повертаючий механизм і націл — тої самої конструкції, як і у 37 мм. гармати. Для перенесення мортира розкладається, як і гармата, на чотирі частини.

Модерною течією в справі конструкції піхотної арти-

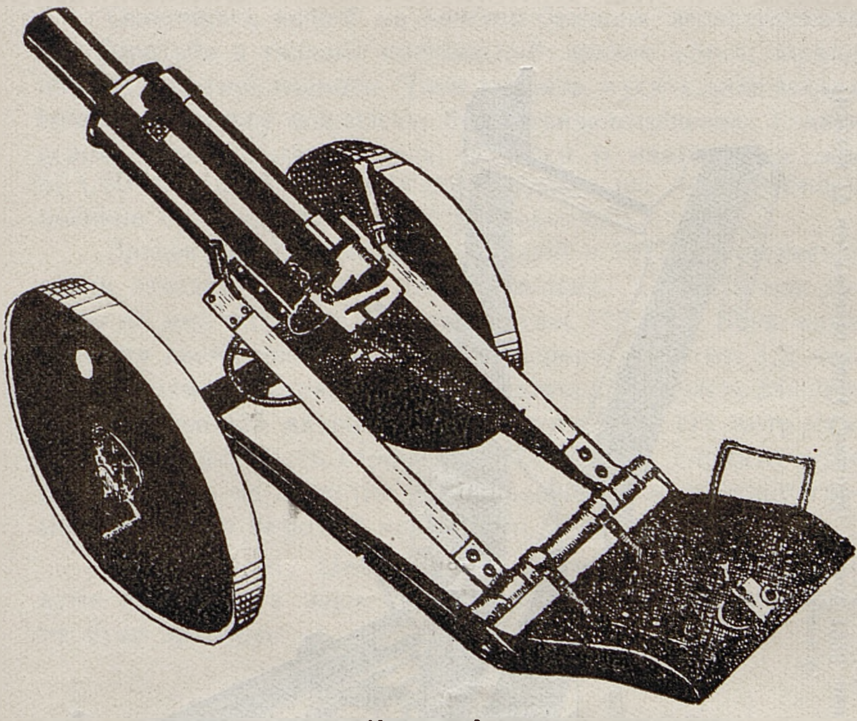

Малюнок 5.
Піхотна 75 мм. мортира (Америка).

лерії є бажання зєднати в одному зразкові гармату й мортиру, себ-то зробити його здатним вести як націльне, так і перекидне стріляння. Як ми вже зазначили, спроба в цім напрямі зроблена в Чехословаччині. Так само спроби робляться у Франції (70 мм. піхотна гармата Шнейдера й 75 мм. гармата Сан-Шамон), в Америці, в Італії й инших країнах. З цих зразків у пресі були подані відомості про гармату Сан-Шамон, зразок 1923 р. (мал. 6). Гармата має калібер 75 мм. Кут повишення може змінятись від 0° аж до +70°, через це зброя може вживатись як гармата і як мортира. Набій важить 3 кгр. Найбільша далекість 1.800 метрів. Гармата може дуже легко і швидко розкладатись на частини для перенесення жовнірами.

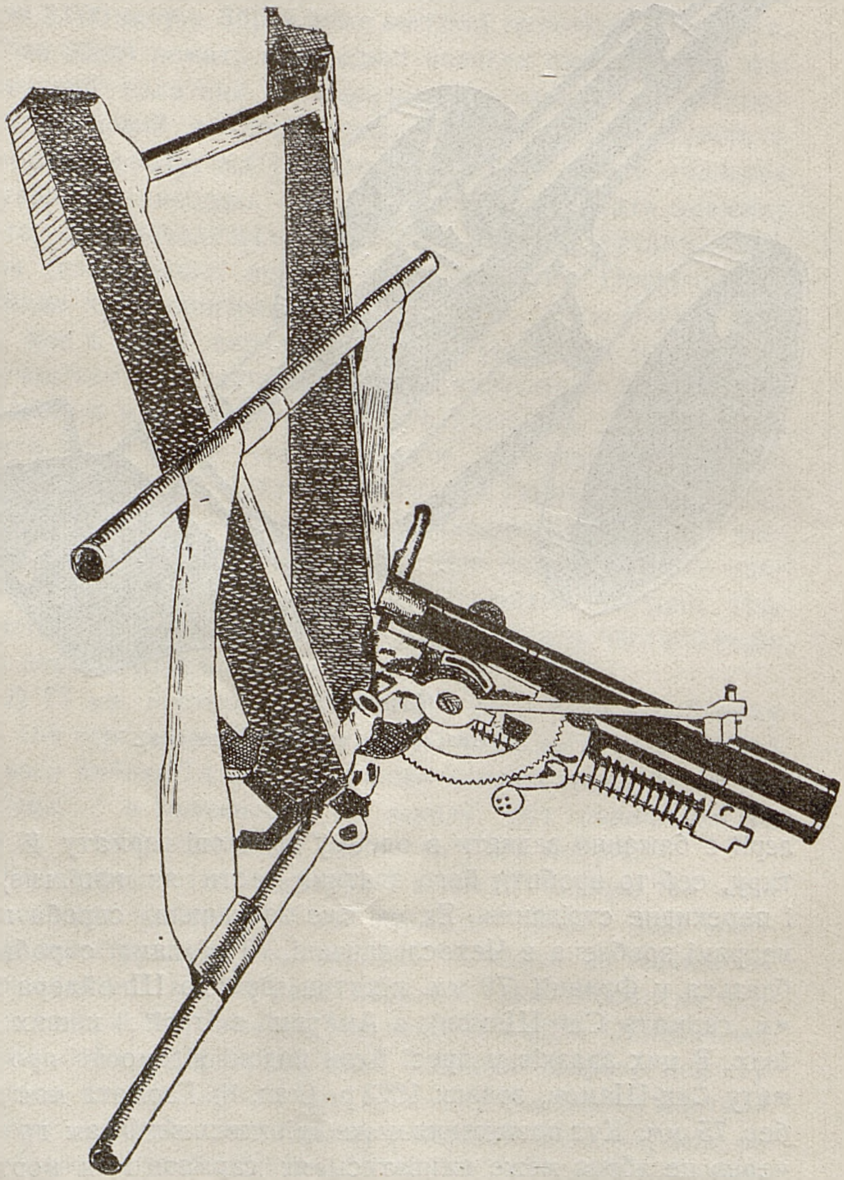

Малюнок 6.

Піхотна 75 мм. гармата Saint-Chamond, зразок 1923, яка може служити як гармата і як мортира (Франція).

Одночасно, наче-б то помітно бажання зконструовати для боротьби з танками специяльний зразок зброї, відмінний від піхотної гармати. Така гармата мусить мати досить велику початкову швидкість, бути швидкострільною і мати велике поземе поле обстрілу. Калібер її намічається між 37 і 50 мм. Часто висловлюється думка, що така гармата повинна бути моторизованою (самохідною).

Зразок такої гармати вироблений в 1927 р американським заводом Bethlehem Steel Company. Гармата має калібер 47 мм., важить в бойовому стані 175 кгр. Вона може стріляти двома набоями: протипанцерним — вагою 1,5 кгр. і розривним — вагою 1,7 кгр. Початкова швидкість для першого набою 325 метр./сек., для другого — 172 метр./сек. Найбільша далекість стріляння 2.300 метрів. Гармата може розкладатись на 8 частин. Оригінальністю конструкції гармати є те, що лафет її має не два, а лише одно колесо.

Миномети. Цей зразок піхотної зброї перетерпів дуже мало змін з часів світової війни Цікавих винаходів не було зроблено.

МАЙБУТНЄ ОЗБРОЄННЯ ПІХОТИ.

Можна бути певним, що піхота ніколи вже не вернеться до єдности озброєння і що може йти річ лише про бажаність зменшення зразків озброєння, оскільки це дозволяється вимогами тактики. Треба до цього додати, що справу озброєння піхоти не можна розглядати саму по собі, бо це питання находиться в тісному звязку з майбутньою ролею инших засобів зброї, які будуть працювати поруч з піхотою—перед усім танків.

Немає сумнівів у тім, що головною зброєю піхоти майбутнього залишиться легкий кулемет (автомат), бо лише він один є засобом бою вповні портативним і здатним легко та швидко розвинути в потрібнім напрямі міцний автоматичний огонь, себ то тільки він відповідає всім вимогам модерної піхотної тактики, як маневровим, так і вогневим.

В техничному відношенню легкі кулемети і пистолі-

кулемети мабуть зеднаються в один тип—легкого кулемета з короткою-цівкою, яка при малій вазі буде давати точний і певний огонь на коротких та середніх дистанціях.

Індивідуальною зброєю піхотного бойця, мабудь, зробиться карабін, який буде стріляти тим же набоєм, що і легкий кулемет. Зміна рушниці на карабін є корисною через те, що карабін є більше легким і здатним до вжитку та ще через те, що він більше відповідає тактичним вимогам сучасного бою, коли від індивідуальної зброї піхотного бойця вимагається стріляння лише на короткі дистанції — не далі, як на 800 метрів.

Багнет (через озброєння піхоти карабіном—мабуть трохи удовжений) і ручна граната залишаться на озброєнні піхоти— в усякім випадку до того часу, коли піхотна бойова група з її легким кулеметом не опиниться схованою під панцерну рухому черепаху — що вже тепер можна передбачати.

Розвиток важкої зброї піхоти (важких кулеметів, мінометів й піхотних гармат) є цілком звязаний з питанням розвитку танкової зброї. Як що буде вирішено придати

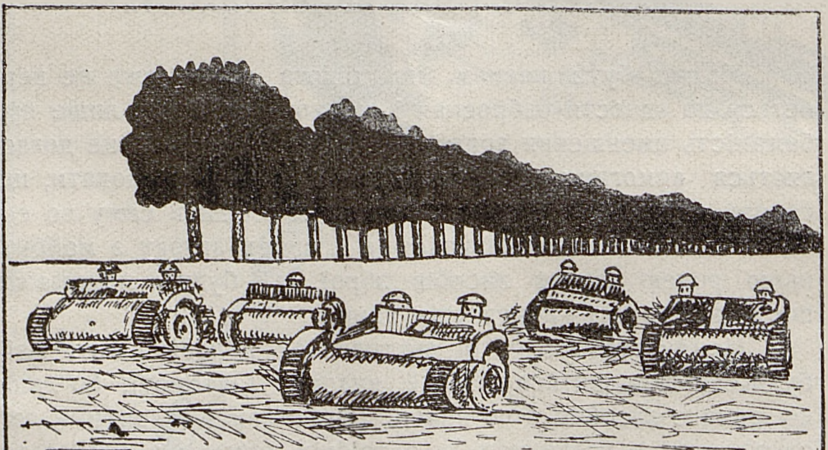

Малюнок 7.

Зразок модерної піхоти. Англійський піхотний рій в танкентах Карден-Лльойд робить наступ.

піхоті танки в широких розмірах, то питання про озброєння піхоти важкими засобами бою стратить свою вагу.

Зараз дуже виразно помічається бажання перетворити піхоту в панцерний рід зброї. Великим прихильником цієї ідеї є англійський полковник Фуллер. Ідея починає перетворюватись у дійсність. В Англії зараз сконструовано зразок панцерної машини під назвою „танкента", яка має своїм призначенням бути захистною і наступною зброєю для піхотної групи. Частково піхота Англії вже й тепер одержала ці машини, і зараз робиться спроба, оскільки вони будуть корисними в ріжних умовах бойової праці. На мал. 7-му ми подаємо вигляд такої модерної піхоти. Малюнок показує наступ піхотного рою, який є цілком розміщений на танкентах системи Карден-Лльойд, озброєних кулеметами. Це є зразок піхоти майбутнього.

Т. ОМЕЛЬЧЕНКО,
підполковник

Піхота у модерній армії.

Появлення на бойовім полі нової зброї тягне за собою й появлення засобів боротьби з нею та захисту від неї. Наслідок цього — відповідні зміни у тактиці, вихованню, організації.

Велика війна принесла з собою літаки, гази, бойові вози. За ними прийшли протилітакова та протитанкова артилерія й відповідні кулемети, протигазова маска та протигазове вбрання. Взагалі Велика війна витворила широкий ужиток техники й машини

Під враженням могутности нової зброї та під впливом довгорічної позиційної боротьби, у певних військових колах почали вбачати перемогу техники й машини над людиною. Зявилися навіть фанатики, які не людину, а матеріял почали вважати за головного чинника у модерній війні. Протеж, уважніщий розгляд справи, як і треба було сподіватися, ствердив і надалі головування на війні людини. Бо всі техничні винаходи й усі машини є тільки твір людського розуму і людських рук. Тільки у людських руках і під людським впливом набирають вони життя й сили.

Прийшовши ж до висновку дальшого головування людини на війні, прийшли послідовно й до затвердження за піхотою старої, вирішуючої на війні ролі. Розуміється, з вимогою від неї найкращого пристосування до модерної військової справи.

* * *

Модерна війна, у наступі чи в обороні, вимагає від піхоти найширшу та найздаліщу її співпрацю з техничною зброєю й машиною, що є тільки засобами допомоги піхоті в її бойових чинах. Допомога ця залишатиме піхоту часом

і саму на себе, коли гори, ліси, болота, бездоріжжя, глибокі сніги, брак мотоpо-рухаючого матеріялу, брак сирівців і втрата чи руйнація продукуючих осередків стануть на перешкоді ширшому вжитку техничної зброї й машини. Та й у випадку найширшої техничної та машинової допомоги піхоті користь з цього буде тільки тоді, коли піхотна підготовка до співпраці з техникою й машиною відповідатиме завданням піхоти у модерній війні.

Основою завдання піхоти й у модерній війні є штурм ворога й його знищення в рукопашнім бою. Довести піхоту до цього штурму як найшвидче, з найбільшим розмахом і з найбільшою силою, є справа модерної тактики і модерного проводу. Праця цих двох чинників починається вже з залишенням піхотою залізниці і з переходом її до маршу. Така праця тут має завданням довести піхоту найшвидче найбадьоріщою та найдужчою на поле бою. При чім, тут ходить про погодження найшвидчого руху піхоти з найкращим збереженням її бадьорости й сили.

Мається до розпорядимости досить транспортових засобів (самоходів, возів); згадане погодження занадто тяжким не буде. Правда, й тут, прискорюючи рух скороченням колон, доведеться пересування провадити кількома шляхами. Матеріялові мають призначатися кращі шляхи, людям гірші. Успішне переведення такого руху вимагає досконалої його організації, разом з дбанням про його забезпечення від ворожих літаків, розвідочних чи бойових. Наслідком вимоги такого забезпечення є те, що н і ч н і п е р е с у в а н н я с т а ю т ь з а п р а в и л о.

Гірше стоїть з полагодженням пересування піхоти, коли людська сила має маширувати. З вимог модерної війни великої рухомости, переходи піхоти мають бути, що найбільші. Вже Велика війна показала, що модерній піхоті доведеться робити переходи й по 50—60 верст, часом декілька підряд. Великі ж переходи не тільки зморюють живу силу, а й утрудняють захований й забезпечення руху від ворожих літаків. Бо ночи, особливо літньої, на довгий перехід піхоти не вистачить, і вона примушена буде частину свого переходу робити й за дня. До цього треба ще

додати, що маширувати доведеться піхоті часто побічними польовими дорогами, залишаючи кращі шляхи важкому матеріялові (артилерія, бойові вози чи панцерники, самоходи).

Зі сказаного виходить, що рух треба буде налагоджувати так: 1) розпочинати рух з таким розрахунком, щоби більшу його частину зробити вночі, з закінченням переходу на ранок; 2) з викладки тільки найнеобхідніще на людях, а решта на возах чи самоходах; 3) радиуневидимлення (маскировки) тої частини маршу піхоти, що переводиться завидна, піхота має маширувати можливо меншими колонами (один полк), використовуючи всі засоби уневидимлення, а насамперед місцевість; 4) важка матеріяльна частина, що привязана до добрих шляхів і тому має труднійще уневидимлення вдень, пересувається вночі, використовуючи свій швидчий рух так, щоби ранком прибути разом з живою силою у показаний район; 5) при розташуванні вживати всіх засобів уневидимлення, уникаючи, по можливости, великих скупчень, міст та сел.

Згадані засадничі підстави модерного маршу піхоти відбилися вже у відповідних польових статутах модернизованих армій. Статути ці, у загальних своїх рисах, скрізь однакові. Вони ріжняться тільки у деталях, відповідно природньої вдачі того чи иншого народу та територіяльних даних, як також і відповідно якостів державних та військових провідників.

По всіх відповідних статутах авангард за наступу, чи арієргард за відвороту, не перевишає $1/3$ всієї колони. Віддаль між головою авангарду і головою головних сил виносить 3—5 верст, з огляду на випадок артилерійської підпори авангарду від головних сил. Артилерія авангарду йде в його хвості. Артилерія головних сил — у голові головних сил, з додатком особої охорни, чи у колоні головних сил, але найблизче до її голови. Це на те, щоби вона могла найкраще підтримувати авангард та прикривати розгорнення головних сил. Взагалі ж розгорнення має відбутися завчасно, щоби уникнути зайвих утрат від ворожої артилерії.

Лад зближення з ворогом, як і лад бойовий, має гли-

боке розчленення, чому відповідно пристосовується і широчінь по фронту. В арміях дивізій трьохполкового складу, фронт дивізії за наступу вагається між 3—12 верстами.

Зокрема у проекті польового статуту червонорадянської армії при наступі мають по фронту: стріл. полк 1—2 в., стр. дивизія 2—4 в., корпус 4—10 в.; при обороні — стр. полк 2—4 в., стр. дивізія 3—12 в., корпус 24—36 в.

Глибочінь бойового ладу дивізій по всіх статутах виносить нормально 1 версту й росте при штурмі укріплених позицій. Тоді фронт дивізії вагається між 2 — 5 верстами, при осороні між 1—2 версти.

При атаці, як правило, бойові сили розбиваються на три групі, одна за другою. Перша група бій розпочинає, друга розвиває й довершує, третя — резерв начальника. Розпреділення сил цих трьох груп схематизується тільки у проекті статуту червоно-радянської армії. Тут штурмуюча група мусить мати при атаці $^{2}/_{5}$ усіх сил, при обороні $^{1}/_{3}$. Резерв тут часом зовсім не виділюється, а як виділюється, то не більш $^{1}/_{9}$ усіх сил. Так воно у проекті статуту. У дійсності ж, як і скрізь, розподіл буде ріжний, відповідно бойових обставин.

При обороні, відповідно сучасній тактиці, групування буде ще глибшим, як при атаці. Тут групування розпреділюється на передову смугу оборони, головну смугу оборони, проміжню смугу оборони, що є між головною смугою оборони і артилерійськими позиціями, і зрештою, тилову смугу оборони. Передова смуга оборони не є сильною і має завданням вогнем із кулеметних гнізд (1—2 кулемети і певна кількість стрільців) перемішати і розладнати штурмуючі війська. Головна смуга оборони, як сама назва показує, бореться рішуче зе перемогу. Проміжня смуга обсаджується резервом проти ворожої контр-атаки. Тилова смуга обсаджується дивізіями другого ряду так, щоби вона примушувала атакуючого ворога до повної його перегруповки (виграння часу).

Та хоч переходу до оборони у майбутній війні то там, то тут і не уникнути, через тимчасову ворожу перевагу, чи з огляду на економію сил для ударних відтинків, хоч

будуча війна у своїй рухомості й складатиметься з комбінації наступу й оборони, рішучий успіх, перемогу нестиме з собою тільки наступ. Наступаюча піхота, щоби досягнути смуги піхотного вогню, мусить, під захистом направленої на ворожу артилерію артилерії власної, продертися крізь смугу вогню середньої й легкої ворожої артилерії. У цій смузі завдання піхоти пасивне — продертя крізь згадану смугу найшвидче та з найменшими втратами. На це піхота повинна найкраще уживати засобів уневидимлення, а особливо вдало використовувати місцевість. Ужиток тут ладів та угруповань залежить як від місцевости й ворожого артилерійського вогню, так і від тактичних вимог бойового завдання. У кожнім разі піхота має бути вихованою й загартованою до швидкого бігу на середні та короткі дистанції.

Розуміється, з дотеперішньою важкою повною викладкою це є справа майже неможлива. Отож питання викладки треба полагодити так, щоби вона поділювалася на маршово-бойову та на бивачну. При чім маршово-бойова викладка має довестися до найнеобхіднішого за маршу й бою мінімума. Решта викладки на відповідних возах, які своєю малою кількістю рухові піхоти не заважатимуть. Правда, вози ці завжди мусять слідувати за піхотою.

Таке зменшення до мінімума викладки важне стрільцеві особливо в смузі його активної діяльности — в смузі піхотного бою. Тут він мусить то найшвидче перебігати, то найпрудкіще стрибати, то найкраще плазати.

Він мусить до землі липнути, з нею зростатися. Отож він має уявляти найменшу мішень, щоби не давати ворожому піхотному вогневі доброго прицілу.

Найстрашнішою зброєю штурмуючій піхоті є кулемет, а особливо важкий. Продертися крізь смертоносний дощ де-кількох кулеметів є занадто важкою справою вже з морального боку. Тут відограє найбільшу ролю моральна сила кожного поокремого стрільця, залізна дисципліна й глибоке почуття обовязку. Це ж усе залежить, розуміється, від відповідального виховання цілого народу взагалі й бойового виховання армії та кожного вояка зокрема. До цього —

кожен вояк мусить ще й добре розуміти своє бойово-тактичне завдання.

Та якої б високої якости людський склад не був, проти грубої сили техники й машини він вдіяти нічого не може. Тут мусить йому допомагати така ж груба сила матеріялу. Тому то продертя штурмуючої піхоти у смузі піхотного ворожого вогню є можливе тільки під захистом і з допомогою піхотно-вогневої зброї. Особливо важна тут важка піхотно-вогнева зброя, як важкий та найважчий кулемети, піхотна гармата, миномет. Завдання цієї зброї полягає головно у придушеню ворожих кулеметів і опірних гнізд та у боротьбі з бойовими возами (танки).

Але ж завдання своє виконає важка піхотна зброя тільки тоді, коли вона розбирається добре у тактичній вазі ріжних цілей та коли вона на кожнім кроці уміє підперти штурмуючих стрільців. Для досягнення цього вона вчасно прикривається перед ворожою артилерією та піхотно важкою ворожою зброєю вдалим уневидимленням себе та вдалою переміною позицій. З огляду на це ж, вона не повинна себо виявляти доти, доки не розвідає добре розташування ворожої важко-піхотної зброї та ворожих опірних гнізд.

Посування штурмуючих стрільців наперед, відповідно глибокої оборони, мусить бути теж глибоким. Тоб-то воно переводиться не лавами, а поокремими групами з 10—12 стрільців. В армії Українській групою такою є рій.

Основним бойовим ладом згаданої групи, наприклад, у французькій армії, є колона по одному. Дистанція між 12-ма стрільцями такої французької групи виносить один крок, за виїнятком начальника групи, що міститься 6 кроків позаду. У голові групи гренадір, за ним легкий кулемет, потім стрільці, далі charger (старший стрілець), за цим спостерігач цілей, ще далі заступник начальника групи і зрештою начальник групи.

Але цей лад, у залежності від місцевости й вогню, може бути півгруповим, одна півгрупа за другою чи одна півгрупа біля другої. З 1200 кроків (дистанція вже доброї влучкости французького легкого кулемету) та ближче, щоби вести вогонь, група вироюється так: спереду гренадір та

кулеметчики, за ними стрільці й тожчасно носії кулеметної муниції, а позаду — начальник групи, його заступник, charger, спостерігач цілей, поряд з 1 кроком інтервалу. З 400 кроків, аби використати й вогонь рушничний, приймається лад, подібний лаві, з носіями кулеметної муниції позаду. Для штурму забираються наперед і 3 стрільці — носії муниції.

Такий схематичний лад штурмуючої групи у французькій армії. При чім група має обіймати по фронту й у глибину не більш за 50 кроків. До такого бойово-групового ладу перейдено у французькій армії тільки недавно. На прикінці війни, а також і пізніше, згадана французька група складалася з 13 вояків і поділювалася на кулеметну та стрілецьку півгрупи. У бою кулеметна півгрупа мала атакувати ворожі опірні гнізда вогнем у чоло, стрілецька півгрупа обходом. Такий поділ групи, з її тактикою у бою, по новім французькім статуті, відпадає. Тепер ціла група має атакувати й поборювати ворога силою вогню з чола, без якогось маневрування. Ця нова тактика групи пристосована певно до бойовової вдачі французького вояка, якому вогонь мусить скрізь стежку прочищати.

В армії ж німецькій, навпаки, згаданий півгруповий поділ, зі слідуючою бойовою тактикою, затримується й надалі. Не маючи організаційно згаданого півгрупового поділу, німецька піхота у бою півгрупи такі утворює, імпровизує. Бо вояк німецький, по своїй природній вдачі, шукає у бою власного чину, руху, активности. Він використовує пророблені вогнем стежки, але ж, де є змога до його активного чину, там продерається він і без пророблених вогнем стежок.

Розгляненій вище французькій групі відповідає рій в армії українській. Цей рій, складений з 11 — 12 вояків, включно з ройовим, має поділюватися на кулеметний і стрілецький гуртки. Тактика рою в бою, відповідно активній вдачі українського вояка та з огляду на обмежене забезпечення української армії матеріялом, полягатиме в атаці кулеметного гуртка вогнем з чола, а гуртка стрілецького обходом ворожих опірних гнізд. У бою рій прийматиме найріжніщі форми, але у вихованню його мається додер-

жуватися певних схем. Кулеметний гурток творить вогневу силу рою, а гурток стрілецький — маневрову, ударну. Хоч і рушниці будуть уживатися часто й далі 400 — 500 кроків від ворога, коли будуть траплятися відповідні цілі. До штурму йде рій з багнетом, ножем та ручною гранатою.

З удертям до ворожого оборонного системy, рій продовжує, яко мога швидче, продератися далі. Знищення міцних опірних ворожих гнізд полишає він важко-піхотній зброї, головно піхотним гарматам і минометам. Уважається, що хуткість продертя піхоти у ворожім оборонні м системі має виносити не менше $1^1/_2$—$2^1/_2$ версти за годину. Повільніще продертя означає неуспіх і вимагає нового артилерійського рішення. Тому відповідно вважається також, що за близчі оперативні цілі має призначатися: дивізії — $^1/_2$ денного переходу у ворожий бік, стр. полкові — до 8 верст, куріневі — зазначені у кожнім окремім випадку точки чи відтинки.

На прорив ворожого фронту вважається за вистачаючо його проломлення на 5—6 верст завширшки, яке дозволяє успішно скочувати ворожий фронт.

Виходячи від бойового ладу рою, яко бойової одиниці, що займає коло 50 кроків по фронту та коло 50 кроків у глибину, на бойовий лад чоти повинно братися коло 150 кроків по фронту й 150 кроків у глибину, на бойовий лад сотні—коло 300 кроків по фронту і 300—400 кроків у глибину, на бойовий лад куріня—коло 300—800 кроків по фронту і 800 кроків у глибину.

При обороні мірки ці зростають, але не багато, вважаючи потребу великої глибини оборонного системy. Коли часом дивізійні відтинки оборони є значно більші за дивізійні відтинки наступу, то це стається з допомогою всунення в оборонний систем додаткових кулеметних курінів та відділів минометних.

Що до самої будови оборонного системy, то розуміється й тепер уживатиметься широко польових фортецій та опірних точок. Загально ж будова модерного оборонного системy бере в основу принцип найкращого витримання артилерійського вогню та нападу бойових возів (танки).

Відповідно цьому тактика оборони полягає не в обсаді піхотою ліній окопів, а в заложенню в оборонній системі опірних гнізд.

Гнізда ці складаються з 1 — 2 кулеметів та певної кількости стрільців. Вони закладаються таким чином, щоби одне й те ж місце могло поражатися вогнем з ріжних гнізд і щоби гнізда могли одно-друге добре підтримувати. Завданням їхнім є розладнати штурмуючого ворога і втягти його на себе, зі знищенням з усіх боків. Що ж крізь цей систем опірних гнізд з ворога продереться, те зустрічають і нищать контр-атакою числені резерви, позаду системи гнізд відповідно розташовані.

Німці практикують закладку зовсім сепаратних опірних гнізд. Фрунцузи вяжуть їх між собою ровами, прагнучи уникнути у розкиданих людей почуття самітности й через це моральної пригноблености. Тожчасно цим полегчується постачання гнізд муницією та поповнення їхніх втрат.

Німецький принціп зовсім сепаратних опірних гнізд бойово є безумовно доцільніщий. Тут підхід до гнізда з усіх боків відкритий і під вогнем. На його поразку ручними гранатами, літаками чи артилерією необхідне влучення в саме гніздо, у якім його маленька залога будує собі досить певне сховище. Бойовий віз такого сепаратного гнізда теж задушити легко не може.

Зате з морального боку й з боку організаційного такі сепаратні гнізда мають багато труднощів. Перед усім вони вимагають занадто трівких морально вояків і хисткої організації постачання їх муницією та поповнення їх втрат.

Отже виходить, що армія високої моральної якости і доброго проводу вживатиме принціп зовсім сепаратних гнізд. Армія ж, де бракуватиме високої моральної якости, уживатиме принціп гнізд сполучених.

В армії українській, судячи по моральній якості її лицарських попередників 1917—1921 рр., може спокійно ужитися принціп зовсім сепаратних гнізд. Розуміється, до цього потрібна ще поважна підготовка й виховання не тільки козаків, але й старшинства. Бо найвища хоробрість і са-

мопосвята армії помогти не можуть, коли бракуватиме ясного головою й сильного духом, знанням і досвідом проводу військового.

* * *

З усього попереду сказаного видно, що модерна піхота вимагає найдосконадьніщого виховання. Вже починаючи з маршу, бачимо необхідність великої физичної загартованости піхотинця та необхідність стараних вправ і доброго засвоєння ходової техники. Бо 25-верстовий перехід у день є одне, а 50—60 верстовий перехід у ночі є друге. При тому ж треба взяти на увагу, що разом 50—60 в. переходу часто доведеться марширувати поганими польовими дорогами чи, навіть, полем, залишаючи добрі шляхи важкій матеріяльній частині Отож уночі, польовою дорогою чи полем, може ще й за непогоди, перехід на 50—60 в., а то й два-три таких переходи,— є дуже висока вимога до людського тіла й до людської витревалости! Тут має вагу не тільки физичне загартовання й ходова техника, а й відповідний догляд ніг, відповідне взуття й убрання та відповідна похідна викладка.

Але ж, щоб усе, починаючи ходовою техникою й кінчаючи викладкою випробувати, треба такі марші за мирного часу робити. Під час маршу ж і по його закінченні треба переводити найдосконадьніщі спостереження що до маршової техники, взуття, одіжі, викладки, тілесного і душевного стану стрілецтва. З цих спостережень виробиться тоді з часом певний досвід, на якім і будуватимуться великі марші модерної піхоти Засадою таких маршів буде погодження великих переходів з можливо більшим збереженням тілесних і душевних сил вояцтва, так необхідних до виконання бойових завдань.*)

Бойові завдання модерної піхоти, як уже зазначалося,

*) До переходів у 50 — 60 вер. денно пішки треба підходити обережно, бо ними буде легко піхоту знищити. Бо, незалежно від треніровки, необхідно зважати й на физичні обмежености сили людини. Й тут раціональність буде користатися техничними засобами. Редакція.

звязані з великими витратами душевних і тілесних сил. У бойовім пеклі, часто серед газів, часом сам собі начальник, стрілець має то швидко бігти, то прудко стрибати, то гадюкою плазувати. Без довгої, старанної підготовки до всього цього, ніякий стрілець модерних завдань своїх не виконає. За підготовку ж цю, тілесну як і моральну, має найстаранніше та найдоскональкіше дбати військове виховання мирного часу.

Надзвичайно велике значіння у модерній війні має її уміння найкращого свого уневидимлення згори, як і на землі. Оперативним завданням уневидимлення є заховання від ворога власних маневрувань, тоб-то власних намірів. Тактичним його завданням є позбавити ворога цілей, тобто позбавитись власних втрат, чим досягається збереження власних сил.

Уневидимлення на бойовім полі, помимо вжитку штучного туману (штучного диму), полягає у такім застосуванню кольорів і вигляду, щоб з місцевістю зовсім злитися. Головну ролю відограє тут розуміється одяг. А поруч з пристосуванням до місцевости одягом треба пристосувати до неї й цілого вояка, навіть вишмаровуючи обличча й руки якимись специяльними фарбами, або ж просто багном.*)

Розуміється, уневидимлення взагалі, а доскональне особливо, потрібує відповідних вправ, звички. За все це має теж дбати найстараніще виховання війська за мирного часу.

До виховання модерної піхоти належить далі удосконалення у справі боротьби з газом, а перед усім у справі вжитку газової маски й газового одягу.

Наприкінці не треба нам забути й про виховання чисто бойове, як зближення й штурм (атака), обслуга кожним стрільцем легкого кулемета, бій ручною гранатою, бій рукопашний, боротьба з бойовими возами й опірними гніздами, боротьба з опірних гнізд.

Отож, виховання модерної піхоти так дуже поширило-

---

*) Під час бою таке „фарбування" стається само собою, зосібна після кількох днів бою Редакція.

ся, що дай, Боже, з ним тільки управитися. Та ще й при все більшім скороченню служби в активній армії. Тому то сьогодні чуються навіть голоси про скасування у війську чистої муштри, аж до муштрово-рушничних хватів включно. Обгрунтовуються такі думки тим, що ради модерного бою давня муштра, аж до рушничних хватів включно, не потрібна.

Що давня муштра й муштрово рушничні хвати до модерного бою не потрібні, то є так. Зате конче потрібне до модерного бою те, що така муштра найкраще виховує: дисципліна, послух команді й точне її виконання!

Помимо того не треба ніяк забувати зовнішнього та психологичного впливу муштри як на самопочуття вояків, так і на враження від неї серед людности. Це самопочуття вояка, як і враження, яке він робить серед людности, прислуговуються до пошани армії у державі й до поширення відпірного духу в народі.

* * *

Тактична підготока та бойове виховання модерної піхоти можливе тільки при відповідно-модерній організації піхоти. Організація ця, згідно вимог модерної військової справи, мусить робити піхоту гнучкою, рухливою й поворокою, а керування нею простим, безпрогайним.

Гнучкість, рухливість та поворткість піхоти полягають у зменшенню маси у піхотних одиницях та у простоті розчленення цих одиниць. Простота й безпрогайність керування піхотою досягається у зменшенню кількости піхотних одиниць.

Що до зменшення маси у піхотних одиницях, то справа ця переведена чи переводиться в усіх сучасних арміях. При чім зменшення людської маси вирівнюються машиною.

Упрощення та зменшення кількости піхотних одиниць у де-яких арміях уже переведено зовсім, у де-яких частково, а у де-яких зовсім ні.

Зовсім переведене упрощення та зменшення кількости одиниць в арміях: червоно-радянській, італійській, німецькій і французькій. Тут дивізія складається з 9-ох стр. курінів. Правда, в армії німецькій, з її платньо - добровольчим си-

стемом, кожен полк має ще й курінь виховавчий. Тоб-то сучасна дивізія німецька має 9 курінів бойових і 3 курені виховавчих. Також і в армії французькій, а саме в її колоніяльнім війську, задержано дивізію чотирьохполкового складу. Частково приведено згадані упрощення й в англійській армії. Тут дивізія складається з чотирьох полків, по три курені у полку, або з 12-ох курінів. Зовсім не переведено упрощеня й зменшення кількости одиниць в арміях японській, іспанській, чехо-словацькій та в армії сполучених держав Америки. У цих арміях полагодження модерно-піхотних вимог гнучкости, рухливости й повороткости переводиться у кожній по свойому.

Введення в Українській армії 9-ти курінної дивізії є безумовно доцільне. Бо не треба забувати, що оперативне, а ще більш тактичне керування модерною піхотою значно ускладнилося. Сучасне поле піхотного бою є на погляд порожнє і тому керувати ним занадто важко. Вже сотенний має досить праці з полагодженням бойової діяльности своєї сотні, під дощем куль та гранат десь у закритій місцевости чи то при наступі, чи при обороні. Що ж тоді казати про курінного, командира полку, начальника дивізії?

Не треба також забувати, що широкий ужиток армією техники й машини теж ускладняє дуже керування піхотою в бою. Курінний має, наприклад, три сотні стрілецькі та сотню важко-кулеметну, або разом 4 сотні.

Командир полку має три курені, полкову артилерію, розвідку, звязок і ускладнене постачання полку муницією. Начальник дивізії має 3 стр. полки, бригаду артилерійську, полк кінний, курінь важко-кулеметний, а часом ще й курінь бойових возів та відділ літницький. Отож він і його штаб мають повні руки праці.

Щ би познайомити коротко з організацією піхоти у чужоземних модерних арміях, привожу тут організацію французького пішого полку.

Складається французький піш. полк з 3 курінів, 1 сотні штабової й 1 сотні піх. артилерії.

Сотня піх. артилерії складається з трьох 3,7 см пушок і 6 минометів (ще недавно було тільки 3 миномети).

Курінь складається з трьох стрілецьких сотень і сотні важко-кулеметної. Важко-кулеметна сотня має 16 важких кулеметів.

Стрілецька сотня має 4 чоти по 3 рої кожна. Тоб-то вона має разом 12 роїв чи 12 бойових груп.

Кожна бойова група (рій) має 12 вояків і 1 легкий кулемет. З 12 вояків групи (рій) 5 то є кулеметчики (з носіями муниції) і 5 рушничних стрільців, включаючи й носія гранатної рушниці.

Отож французький піший полк має 48 важких кулеметів, 108 легких кулеметів, 3 піх. пушки і 6 минометів.

Зі сказаного видно, що французька армія затримала чотирьохчотову сотню. Сказане свідчить також про надання французькою армією великої ваги вогню й малої ваги маневрування менших відділів. Тільки наданням великої ваги вогню пояснюється й вбачання французькою армією бойової одиниці в чоті, а не у рої. Підставу цьому треба шукати у природній вдачі французького вояка, покладаючогося на велику підпору від матеріялу.

Вояк український, військовий дух якого розтендитнюючою московською культурою ще не принижений, по своїй природній вдачі покладається більш на себе, як на матеріял. Тому бойову одиницю у модерно-українській армії повинно вбачати вже у рою, з його легким кулеметом. Рій творить у бою одно неподільне ціле, як у продертю до штурму, так і у продертю у ворожім бойовім системові. Бо бідна матеріяльною частиною Українська армія має бойовою одиницею вважати найменшу кількість вояків, які, лучучи вогонь з простим маневруванням і простою тактикою, проточуються у найменші щілини ворожої оборонної будівлі та її підточують і руйнують. Тоді будівля ця не витримає напору дальших українсько-бойових хвиль і буде знесена, розполіскана.

З широким ужитком у себе техники й машини Українська армія у близчім десятьоріччу рахуватися не може. На це бракуватиме їй широко - розвиненої української промисловости. Значить українська армія мусить потребу

свою на матеріяльну частину скоротити до мінімума, можливого у модерній війні.

Треба вважати, що мінімум цей вимагає одного легкого кулемета на рій, яко бойову одиницю, та одної важко-кулеметної сотні на курінь, яко тактичної одиниці. Але ж українська важко-кулеметна сотня складатиметься тільки з 8 важких кулеметів, включаючи сюди й чоту кулеметів протилітакових, разом і протитанкових (відповідно сконструовані понадважкі кулемети). Додавши до цього ще одну батарею (чи сотню) піх. артилерії з 4 гарматок, ми маємо той мінімум, який потрібує український стрілецький полк ради своєї вогневої сили. Тоб-то український стр. полк матиме: 81 легких кулеметів, 24 важких кулеметів і 4 піх. гарматки.

Що до мінімума вогневої сили української стрілецької дивізії, то вважати його треба таким: а) вогнева сила трьох стрілецьких полків і полку дивізійно-кінного; б) дивізійний важко-кулеметний курінь (24 кулемети), яко піхотно-важкий резерв начальника дивізії; в) дивізійна артилерійська бригада, у складі легко-артилерійського і важко-артилерійського полків.

Вогнева сила українського стр. полку розглянена вже вище Сила ж вогнева дивізійно-кінного полку складається з легких кулеметів, по одному на рій, та з важко-кулеметної сотні, з 8 кулеметів Артилерія додаватиметься цьому полкові під час виконання ним окремих завдань.

У дивізійній бригаді артилерійський легкий її полк складається з 5 батарей (2 гавбичних, 3 пушкових), по 4 гармати в батареї. До полку цього належить і протилітакова батарея з 4 гармат. Важкий полк дивізійної артилерійської бригади складається з 4 батарей (2 гавбичних, 2 пушкових), по 4 гармати у батереї. Тоб-то піша дивізія українська матиме 20 легких, 16 важких і 4 протилітакових гармат.

Тому, що українська армія затримує систем дивізійний найдоцільніщий у рухомій війні, українська піша дивізія є оперативною одиницею. Значить її озброєння з 20 легких, 16 важких і 4 протилітакових гармат є безумовно ще менш за мінімум, потрібний у модерній війні.

Щоби можливий брак дивізійної артилерії, завдяки її мінімальности, запобігти, українській армії доведеться мати певну кількість окремих артилерійських бригад, які додаватимуться у розпорядження груп.

Також доведеться, певно, українській армії полагодити й справу з бойовими возами та літаками, додаючи кожній групі курінь бойових возів та відділ розвідочно-літницький. Бойові літаки можуть корисно оперувати тільки у великих сполученнях, а тому вони залишатимуться в розпорядженню чи начальників фронтів, чи навіть головної команди.

* * *

Оглянувши тактичну підготовку, виховання та організацію модерної піхоти, треба коротенько зачепити і її одностроєння та взагалі забезпечення.

Про велике значіння однострою у війську говорити не доводиться, бо це кожному військовому добре відомо. Також добре відомо й те, який добрий психологичний вплив на вояка самого й на людність має гарний, у вічі бючий однострій. Але ж, з другого боку, добре відомі і бойові вимоги від модерного однострою, з пристосованням до потреби зручности, легкости й уневидимлення.

Два ріжні зразки одностроїв, на мирний час і на час війни, економично не можливі. Значить завданням відповідних військових фахівців є вироблення, за допомогою малярів, спільного на мирний і на воєнний час однострою, відповідаючого добре згаданим протилежним вимогам. При цім треба також увагу звернути, з одного боку, на національну традицію, а з другого — на можливо менші грошові витрати.

До взуття залишаються найпрактичніщими наші традиційні чоботи, а не черевики. Коли за мирного часу з черевиком і можна б було обійтися, під час війни він з усіх боків не практичний.

У справі харчовій треба зауважити велику користь гарячої їжі та налагоджувати справу так, щоби вояк мав

гарячий харч завжди, як за мирного часу у касарні, так за походів і на війні.

* * *

Українській модерній армії, тоб-то й її піхоті, доведеться змагатися скорше з ворогом переважаючим живою її матеріяльною силою, як з ворогом рівним. Така вже є доля України з давніх-давен!

Та воєнна історія, включаючи й останню Велику війну, навчає, що на війні перемагає не так сила взагалі, як виховання й моральний стан армії, вдатність комбінації руху з ужитком зброї та вмілість бути дужчим у певний мент і на потрібній точці.

Маса роздушує, тоб-то перемагає вже самою своєю вагою. Але ж умілим вивертанням з під напору маси, витревалістю і спокійною відвагою масу можна заморити і в слушну хвилю дати їй смертельного стусана. Приблизним прикладом цього є іспанський боєць з бугаями. Викручуючися вдало з під наскоків розлютованого бугая й уникаючи його смертоносних ріг, боєць цей спокійно й відважно вичікує менту хвильового спокою змореного звіря, аби одним сильним і влучким рухом увігнати у нього смертоносну шпагу.

Отож якась непевність української модерної армії перед ворожою масовою перевагою була б зовсім зайвою і необгрунтованою. Відповідно вихована й залізним духом скута, здалим проводом скерована й цілим народом українським підперта, армія українська зуміє використати зручний мент чи менти, щоби піднести переважаючому ворогові смертоносного стусана!

Дармштат—Німеччина, 22 квітня 1929 р.

Тактична задача № 1.

(Продовження*).

В. ЗАВДАННЯ № 4.

Розгляд надісланих рішень.

Більшість рішень, пп. читачами надісланих до Редакції по розвязанню завдання за начальника авангарду, виконано в формі писемного наказу, але є декілька рішень, в яких завдання виконано в формі словесного розпорядження.

Треба рахувати, що булоб більш доцільним видати писемного наказа, а то з огляду на те, що авангард складається з видділів ріжних родів війська її є досить таки великого складу, що мається досить часу для укладення наказу та що, нарешті, зміст наказу, як розпорядження начальника авангарду, повинен бути знаний командирові дивізії, рівнож і командирам частин дивізії — це моглоб бути можливим в тому разі, коли наказ бувби писемний.

Час, в якім наказа видано, має не останнє значіння. А то з тої причини, що чим пізніще його видано, тим повніщими й свіжіщими будуть дані про ворога, взагалі яснішою буде обстанова в цілому. Однак належить не забувати, що наказа треба на час розіслати, дати час на грунтовне з ним зазнайомлення й видачу розпоряджень підлеглими начальниками. Позатим властиві охороняючі органи, які висилає авангард, повинні мати час на те, щоб відійти на таке віддалення, аби у призначеній годині могли рушити безпечно з місця постою головні сили авангарду, а затим й головні сили дивізії. Питання це розвязувано п. п. читачами в той спосіб, що видавано наказа, зглядно словесне розпорядження, або ввечері 1 травня, або зрана 2 травня. Редакція має на увазі час засадничий, бо справа години видачи наказу в день 2 травня залежить, річ ясна, від обчислень техничного порядку. Щоб не повторюватися, Редакція подасть свою засадничу думку з приводу цього пи-

---

*) Див. ч. 9.

тання при укладенні типової оцінки обстанови й плану рішення за начальника авангарду. Всеж таки, як і при розгляді рішення за командира кінного полка, хоче звернути увагу пп. читачів на те, що наказ, виданий у годинах, скажемо, 23—24 дня I травня, дійде до підлеглих начальників пізно вночі.

Засадниче має значіння питання — в який спосіб належить начальникові авангарду охоронятися, докладнійше — які органи охороняючі має він вислати. Питання це розвязувано рівнож по ріжному. Висилано чільний і бокові загони, висилано окремі похідні застави. Редакція вважає потрібним застановитися над більш докладним розглядом рішень пп. читачів, цього питання дотичних.

Передовсім, які дані обстанови могли впливати на рішення начальника авангарду відносно висилки ним тих, чи инших, слабших, чи більш міцних органів охорони? Поперше завдання, далі ворог, його активність; подруге, вплив конфігурації даної місцевости та її обектів на евентуальні бойові ділання авангарду, чи його органів; склад авангарду; засада збереження сил, — одним словом — воєнна доцільність. Можна припускати, не посідаючи при рішенні задачи инших, крім в ній поданих відомостей про обстанову, що ворог не буде дуже активний, що, принаймні, в першій половині маршу перешкоджати маршові не буде. Що до впливу конфігурації місцевости, — коли взяти під увагу фактичний стан річей, то бачимо, що місцевість, з одного боку дуже поперетинана, з другого є зручна для дальшої обсервації з вододілів; коли взяти під увагу склад авангарду, а нарешті вважати на потребу збереження сил людей, — то можна прийти до висновку, що булоб найбільш доцільним, щоб начальник авангарду вислав лише похідні застави. Тим більше, що кількість похідних застав може бути, в залежности від потреби, ріжна; можуть ріжними бути спеціяльні для застав завдання, ріжними можуть бути й способи їхньої чинности — можна висилати застави так званими перекатами, можна висилати окремі видділи для огляду якогось великого місцевого обекту, для забезпечення певного обекту, що має тактичне значіння за собою і т.д. Позатим, вра-

зі зміни обстанови є завжди можливим, принаймні з великого опочивку, змінити цілковито склад охороняючих органів. Не значить це, що рішення про висилку чільного й бокових загонів є неправильним. В данім випадку власне таке рішення буде суто статутовим, спертим на стислих формах статутових Але в цьому випадкові Редакція хоче звернути увагу п.п. читачів на оте знамените московське. Петром І в обіг пущене для своїх начальників, ставших під впливом, очевидно, німецьких інструкторів може занадто великими формалістами — „не тримайся статуту, як сліпий за стіну". Є в цьому випадкові підстави до виявлення начальником авангарду ініціятиви, до виявлення зваги — вислати менші, але зате більш рухливі органи похідної охорони. Позатим на рішення начальника авангарду впливає завдання. Наразі, крім засадничого завдання, себто: охоронити свої головні сили від несподіваного нападу з боку ворога, усунути всі можливі на шляху руху головних сил перешкоди, що можуть повстати в наслідок чинів ворожих, як і евентуальні теренові, инших особливих завдань на авангард не покладено.

Однак, через весь наказ командира дивізії яскраво світить думка про енергійний рух вперед з метою переслідуванням добити ворога, вже розбитого. Може не буде зайвим підкреслити тут, що власне енергійне посування наперед залежить від рухливости охороняючих органів, рухливости, такби мовити, безпосередньої, як і рухливости під оглядом звязку з начальником авангарду, виконання одержаних заряджень тощо. Не буде зайвих проміжних інстанцій—не буде затримки в звязкові (для розпоряджень) начальника авангарду з органами охорони й навпаки (для донесень). З приводу цього можна зауважити, що висилкою від авангарду застав буде зменшено віддалення властивих органів охорони (дозорів) від головних сил, себто можна наразити головні сили на вплив ворожих ділань—скажемо для прикладу—дальнього артилерійського вогню. В цьому зауваженні може бути лише теоретична рація—бож на передполі чинить наша розвідка, та можна, нарешті, збільшити віддалення застав од головних сил авангарду, збільшити віддалення авангарду від головних сил дивізії.

Є ще поза всім одна дуже важлива обставина, яка промовляє власне за таким рішенням. Висилаючи похідні застави, начальник авангарду має можливість затримати в своїх руках gros авангарду, заховує сильний в своїх руках резерв, себто має можливість безпосередньо й міцно впливати на бойові, в разі потреби, події. Однак знов же належить памятати, що цілий рух дивізії, принаймні в першій його половині, є подекуди скісний, підставляючий дивізію зліва. Через те, незалежно від усяких міркувань й заходів командира дивізії (кінний полк, безпосередня охорона колони головних сил) обовязком начальника авангарду є подбати про зміцнення охорони авангарду зліва, тим більш, що й дані обстанови виразно на таку потребу вказують.

Тепер що до завдань для охороняючих авангардних органів.

Так у випадку охорони похідними заставами (їх іноді називають окремими, коли висилається безпосередньо від авангарду), як через чільний та бічні загони, завдання для них належить дати в наказі відповідні: — короткі, ясні, докладно окреслені, прості, але разом з тим повні. Під цим поглядом деякі рішення можна потрактувати, як недокладні. Приміром, визначається в наказі шлях для руху похідної застави бічної, але не вказується мети руху, куди вона має дійти, хоч принаймні до наступлення часу великого опочивку. Але й самий шлях руху визначається недокладно — наприклад: „правий боковий загін... через с. Сказинці...“ с. Сказинці простяглося по річці на 8 клм., деж треба його перетяти? Якраз це не зазначено. В инших рішеннях не визначається вихідного пункту для авангарду, хоч його подано в наказі командира дивізії.

Нарешті не зазначено місця збірки авангарду перед вирушенням органів охорони. Треба думати, що кожен начальник, а тим більше начальник частини, що складається з нових для нього видділів, схоче перед початком руху глянути на своїх людей, з ними привітатися, довідатися про їхні потреби, поговорити, бо це створює певний настрій. Можливо схоче подати, нарешті, нові, що лише в останній

хвилі наспіли, відомости і т. д. А, між тим, роспорядження навіть словесні, видано так, якби малося до діла з дуже великими частинами, притім ніби далекими фізично. Не приходиться доводити, яке значіння має безпосередній контакт, єднання з підлеглими, особливо з козаками. Всі розпорядження за начальника авангарду для органів охороняючих в надісланих рішеннях пороблено в той спосіб, нібито сотні, чи чоти нічого між собою спільного не мають, мають певні ані ідейно, ані практично не повязані завдання. Напевно пп. читачі з власного досвіду знають, яка від такого трактування справи може повстати шкода. Отже є конче необхідним визначати місце збірки для всього авангарду, коли він є такого складу, як в нашій задачі.

Нарешті ще одне, дуже а дуже важливе, на думку Редакції, зауваження. Власне: майже всі надіслані рішення терплять на виразну абстрактність — розвязувано завдання теоретично, бо абсолютно не впроваджувано даних реальних, які дає незмінна дана обстанови, себто властивий терен. Місцевість, по якій відбуватися має рух, дає багато матерьялу до необхідних розяснень органам охорони, вимагає певних передбачень з боку начальника авангарду. Для прикладу скажемо: навіть на головнім шляху руху такі місцеві обєкти, як с. Дурняки, обєкт великого для авангарду тактичного значіння, бо панує над комплексом сел на р. Говорці положених, переправа через ту саму річку в м. Вербівцю. Позатим певні міри забезпечення населення в евентуальних місцях бою і т. д. Взагалі передбачення начальника авангарду повинні мати своє місце в його розпорядженнях, особливо для тих органів охорони, які силою річей більш від нього унезалежнені — бічні застави чи загони. В кожнім разі хочби загальне розпорядження начальника авангарду, дотичне можливости сутички з ворогом, повинно булоб знайти місце в його наказі; підлеглі начальники зналиб його думку. Бо коли про це нічого в розпорядженнях не згадується, то треба рахуватися з тим, що навіть при найбільшій ініціятиві з боку підлеглих начальників, може скластися дуже небажана ситуація, а що найменше зайве проволікання часу на одержання додаткових розпоряджень. Чим більше

начальник передбачає, тим менше буде в нього випадковостей, тим більш певними будуть його підлеглі.

Редакція подала повище всі можливі зауваження свої відносно, такби мовити, внутрішнього змісту рішень, п.п. читачами надісланих. До того хоче Редакція додати ще деякі зауваження відносно недокладностей характеру формального, а саме:

1. В рішеннях нічого не згадується про кінноту полкову — I чота в сотні полкових розвідчиків. Отож вона має знаходитися там, де є більшість полка, себто при авангарді, тим більше, що її безпосереднім завданням на поході має бути дозорча служба. Командир полка є людиною военнограмотною й знає де вона мусить знаходитися.

2. В деяких рішеннях зазначено: „сотні (кожна сотня) і артилерія охороняються підчас маршу дозорами". Розпорядження трудне для виразного його зрозуміння. Поминаючи те, що командир сотні в часі несення служби охоронної на поході, стає начальником певного охороняючого органу, або залишається в головних силах авангарду (ядро), він засадничо, в залежности від обстанови, висилає або застави, або дозори, але вже не як командир сотні, а як начальник даного охороняючого органу (загону, застави). Щож до артилерії, то обовязок охороняти її лежить на піхоті, зглядно кінноті, та, зрештою, вона для цього й не має своїх сил. Життя впровадило так зване прикриття в часі бою — майже кожна батарея мала свою кулеметну чоту.

3. В деяких рішеннях в розпорядженнях про обовязок надсилати доповіщення згадується про цей обовязок на випадок появлення ворога. Можна рахувати, що цей обовязок є знаний кожному начальникові, не то козакові, і вже згадувати про це може начальник дозору, начальник застави. Хіба, що зайшлаб якась спеціяльна до того потреба, подавалося про спільні умовні знаки чи що. Натомісць в деяких рішеннях зовсім не згадується про термінові донесення, а в инших для них дається такі години, що позбавляється себе часу на розгляд доповіщень, укладення з них спільного звіту для командира дивізії, одним словом години ті, що й в наказі командира дивізії.

4. Знов же, ані до одного з надісланих рішень не долучено оцінки обстанови.

5. Не узгляднено просьби Редакції про користання з уживаної нею термінології; іноді термінологія так далеко ріжна, що трудно зрозуміти про що властиво ходить.

ТИПОВЕ РІШЕННЯ ЗАВДАННЯ № 4.

Начальник авангарду розважає: я одержав наказ командира дивізії о годині 21 хв. 35. Розіслати свої розпорядження я можу лише завтра, бо потрібую часу, щоб наказа розібрати, прийняти рішення та треба наказа ще й виготовити, а це все забере часу. Щоб попередити відділи авангарду про час вирушення завтра, 2 травня, сьогодня висилаю службову записку про час вирушення, з попередженням, шо наказ одержать за півгодини перед збіркою для руху, себто о годині приблизно 3 хв. 45.

Отже висилаю записку такого змісту:

(як зразок)

Таємно.

„До Командірів 1 і 2 курінів І-го стр. полку, І-го артилерійського куріня, І-ої саперної сотні, чоти полкових кінних розвідчиків.

Мене призначено начальником авангарду дивізії на день 2 травня бр. Доручений Вам курінь (сотня) входить до складу авангарду. Авангардові наказано 2 травня о годині 5-ій хв. 30 головою колони пройти міст через р. Калюс в м. Новій Ушиці. Напрямок руху через с. Дурняки і м. Вербовець. Великий опочивок в м. Вербівцю.

Підписав Сотник А. Голуб".

с. Івашківці
І травня 1929 року
Година 21 хв. 55.

Переходжу до студіювання наказу і оцінки обстанови.

Оцінка обстанови. Завданням дивізії є енергійне переслідування ворога та захоплення залізничних вузлів: Вапнярки й Попелюх.

Це завдання дивізії має бути для мене засадничою вказівкою при організуванні руху авангарду й чинах авангарду у випадку сутички з ворогом.

Кінцевим пунктом руху є для авангарду м. Курилівці Муровані. По головнім шляху руху авангард має зробити. до м. Вербівця (великий опочивок) — 24—26 клм., од м: Вербівця до м. Куриловець Мурованих 7—8 клм., разом 31—3' клм.

На головнім шляху руху має значіння вчасне посідання с. Дурняків, переправ через річки в мм. Вербівцю й Курилівцях Мурованих. Позатим є конечним опанування сс. Посуховим й Поповою, щоб створити опірні пункти для забезпечення дивізії ночівки на 3 травня і зручности при бойовому її розгортанню, наколиб ворог намагався дати бій.

Ворог спромігся одірватися від нас. Хоч є він побитий, але відсутність, як видно з наказу, блищого дотику з ним наказує обережність, щоб не трапилося несподіванок. В кожнім разі, оскільки до цього часу нема відомостей про його активність, можна думати, що на завтра, принаймні зрана, він не спроможеться на більш поважну акцію й то не блище як десь коло м. Вербівця. Однак напевно він використає свої автопанцерки, щоб наш рух затримувати. Про ворожу кінноту на шляху руху авангарду відомостей нема.

Взагалі можна думати, що евентуальні чини ворога буде спрямовано на затримку нашого руху, аби якнайскорше підсилитися, перегруповатися, а тимчасом перегро вадити евакуацію залізниці Могилів—Бар.

Власні відділи, які призначено до авангарду, за ніч відпочнуть, настрій іхній є добрий. Склад авангарду досить міцний з огляду на призначення до нього артилерії. Кінноти матиму лише одну чоту. Мушу навязати звязок з кінним полком.

Місцевість дуже зручна для праці дозорів, хоч разом з тим небезпечна, бо дає ворогові багато можливостей для приготовлення несподіванок.

Головний шлях руху дуже вигідний, бо шосе. Охороняючі зліва органи матимуть багато праці, бо на шляху

іхнього руху дуже багато ріжних місцевих обєктів Через те та, й з огляду на скісний рух дивізії вправо, мушу мати на увазі більший наряд людей в охороняючі органи, та мушу звернути увагу відповідних начальників на потребу більшої уважности.

Довжина маршу для органів охорони зліва до с. Дегтярки 30—35 клм.

Для охороняючих зправа органів шляхи такі самі властивости мають, однак не можна сподіватися на діяльність звідти ворога, бо не схоче він ризикувати своїми шляхами відвороту (може бути припертий до Дністра), а позатим й віддалення скорочується через те, що охороняючі органи з с. Івашковець йтимуть просто на с. Стругу — всього 24—28 кілом.

Час — наказа одержав о годині 21 хв. 35. Попередження вже надіслав службовою запискою. Тепер є година 22 хв. 20. Наказ мій буде виготовлено на годину 1-шу дня 2 травня. Розішлю його з таким розрахунком, аби його одержано було о год. 3 хв. 30—45.

Колона авангарду має пройти міст в м. Новій Ущиці через р. Калюс о годині 5 хв. 30; з с. Івашковець туди треба йти 1 годину 10 хвилин, то значить колону авангарду треба вишикувати о годині 4 хв. 10, щоб мати 10 хвилин на зазнайомлення з людьми, зі станом готівности і т. д.

Коли буду висилати органи похідної охорони (напочатку авангард йтиме під прикриттям сторожової охорони) треба мати на увазі розрахунок часу для вирівняння лівої бічної охорони, якій треба дальше пройти.

(Продовження буде).

Проситься виправити помилку:

На стор. 46 „Табору“ ч. 10, ряд 3 й згори надруковано:
„завдання офензивні“.

Мусить бути:
„завдання дефензивні“.

РЕДАКЦІЯ.

РОЗДІЛ III.

ГНАТ ПОРОХІВСЬКИЙ
полковник

Українська військова еміграція в Румунії.

ЧАСТИНА I.

(11.XI — 15.XII 1920 р.)

ВСТУП. Світова війна, а особливо війни, що вибухли в її наслідок на національному та соціяльному грунті, спричинилися до утворення великої кількости політичної еміграції.

У всіх частинах світу нема, здається, такої країни, де не було б політичної еміграції, й ніколи політична еміграція не мала таких складних причин емігрування, які вона має тепер. Одні емігрували через те, що їх національні прагнення, ради яких вони боролись активно, не були здійснені; другі, тої ж національности і тої ж країни, емігрували тому, що соціяльні умови або не відповідали їх поглядам, або стали такими, в яких вони не могли не тільки розвивати своєї діяльности, а навіть жити; треті покинули ту ж саму батьківщину під тиском внутрішніх політичних чинників. Підходячи всі під одну й ту ж назву політичного емігранта, вони всі (я кажу про еміграцію одної країни) діляться між собою на угруповання, між якими існує велика ріжниця що до засобів повороту на батьківщину та що до майбутніх політичних та соціяльних форм своєї батьківщини. Звідси холодність, ворожнеча та неперестаюча боротьба, яку веде проміж себе політична еміграція. І це часами так її захоплює, що відбирає всю енергію, не залишаючи й частини її для боротьби проти факторів, ради яких вони примушені були залишити батьківщину.

Українська військова еміграція в Румунії, яка творить 95% всієї української політичної еміграції в цій країні, уявляє з себе щасливий виняток у відношенні до негативних явищ, про які упоминалося вище. До цього спричинилося багато ріжних факторів, між якими головні:

1) Сучасна військова політична еміграція до свого залишення батьківщини творила одну компактну масу — військо.

2) В національному відношенню була міцно звязана ідеєю національного визволення України з під Москви.

3) В політично - державному відношенню признавала республіканський устрій, як найбільше відповідаючий духові Українського народу.

4) Уряд УНР вважала єдиним законним Урядом України.

5) Мала сильне духовне обєднання навколо Світлої Постати свого Головного Отамана С. В. Петлюри.

6) Творила в своїй теперішній більшості одну бойову частину, звязану спогадами про ріжні бойові події та памятю загинувших товаришів.

Маючи з собою цей цінний духовний багаж, а також любов до Українського народу та віру в недалеке світле майбутнє України і свідомість своїх обовязків в ділі визволення батьківщини, Укр. військова еміграція в Румунії на протязі свого восьмирічного перебування на чужині йшла осібним шляхом, який може не мав собі подібного в історії инших політичних еміграцій.

ЕМІГРУВАННЯ. Сучасна Українська військова еміграція в Румунії утворилася з цілих частин 2-гої кулеметної бригади (3-го та 4-го кулем. курінів, кінної сотні і батареї), з партизанських укр. відділів, з окремих вояків армії У. Н. Р. та вояків українців по походженню, які національно—свідомі перейшли до Українських частин вже на еміграції з російських таборів. Самий мент емігрування головної маси сучасної еміграції, а саме 2 кулем. бригади та окремих вояків ріжних частин Української армії пройшов в слідуючих умовах. Після прориву нашого фронту большевиками на участку 3-ї Залізної дивізії в районі с. Березівки, положення правого крила нашої Армії (1-й кулеметної дивізії) було критичне, тому, що ворог, насідаючи на нього з фронту, в той же час поширювався своїми частинами в запіллі цього крила. Ніч з 10-го на 11-те листопада, як то можна ствердити тепер фаховими дослідами, 2 кул. бригада й одна бригада 3-ої Залізної дивізії провели в районі

Могилів—Озаринці, маючи ворога перед собою, на своєму лівому крилі та в запіллі.

Ранком 11-го листопада оставався лише один вільний шлях відступу через Ярошів на Курилівці-Муровані.

Частини 3-ої Залізної дивізії, як видно, не звязані певними наказами, ранком відійшли цим шляхом.

2-га Кулеметна бригада, яка, згідно наказу по 1-ій Кулеметній дивізії (ч. 028 від 10.XI 1920. 18 г. 25 хв.) мусіла до 8-ої години 11 листопада зайняти й тримати позиції „по буграх на схід від м. Озаринці, від села Борщівка по шляху до перехрестка доріг на Могилів", надарма шукала звязку з 1-ої Кул. бригадою, яка, згідно тому ж наказові, мусіла бути скуплена в Озаринцях. Штаб дивізії мусив бути в с. Кукавка.

Після того, як було остаточно вияснено, що й Штаб дивізії й 1-ша Кулеметна бригада ще вночі відійшли шляхом Могилів—Ярошів на Курилівці-Муровані, та що в трикутнику Могилів—Озаринці—Ярошів, оточеному ворогом, нема жадних українських частин, крім 3-го кінного Фроловського (Донського Козачого) полку — відходити на Ярошів вже не було змоги: він був зайнятий ворогом.

Оставався лише один шлях, дуже небезпечний: через Лядово, Нагоряни, але й той на висотах біля Нагорян був уже під безпосередньою загрозою ворожої кінноти, яка на всьому цьому трикутнику на наших очах пророблювала ріжні еволюції. Частина її була зайнята боротьбою з 3 кінним полком.

Таким чином, після форсованого маршу від Ярошева бригада біля Лядово опинилася притиснутою до самого Дністра.

Після спроби посунутися здовж самого берега, яка показала себе невиповнимою з самого початку, приймаючи на увагу бойові обставини, страшну перемученість кіней і людей, які цілий день 10-го листопада провели в крівавих сутичках з ворогом, а ніч на 11-е в тяжких нічних маневрах, а особливо дуже малу кількість бойових припасів — прийшлось дати наказ про перехід на Румунський беріг Дністра.

В РУМУНІЇ. О 15 годині 11 листопада бригада в повному складі, при кулеметах і гарматах, перейшла на Румун-

ський беріг. Одночасно з нею перейшла туди й значна кількість старшин та козаків ріжних частин армії У. Н. Р., що відбилися підчас боїв 10-го листопада та під час відступу в ніч на 11-те. Кількість таких окремих вояків була більша, ніж вся бригада.

Через нашого делегата, нині покійного хорунжого Терлецького, було навязано звязок з військовою Румунською владою та просилося її вказівок що до розташування на ніч.

До отримання відповіди частини розташувалися тут же біля самого Дністра на відпочинок та зайнялися приготовленням страви.

Перехід на чужий терен нікого не здивував і не турбував. Всі вважали його продовженням бойового маневру, відповідальність за який падала на вищого начальника, він же мусів його розвивати дальше шляхом переговорів та згодою з румунами.

В цей самий час 3 ій кінний полк мусів під сильним натиском ворожої кінноти кинутися вплав через Дністрс. Румунські пости відкрили по ньому стрілянину, так що він мусів затриматися на одному з островів серед Дністра, й тільки після довгих переговорів вночі йому було дано дозвіл на перехід до Румунії.

Вночі й нам прийшов дозвіл на розташування в селі Наставці.

Там ми провели першу нашу ніч в Румунії. Й не снилося нам, що за нею прийдуть тисячі ночей і застануть нас все в тій же Румунії.

ОКНИЦЯ Ранком було наказано пересунутися на станцію Окниця, що й було зроблено похідним порядком. В Окниці військова й цивільна влада, а також і місцеве населення поставилися до нас дуже прихильно. Частинам було дозволено розташуватися в господарів. Румунське військове товариство, на чолі якого був бригадний генерал Енер, улаштувало для старшин парадний обід, на якому було висловлено багато взаємних побажань. Взагалі Бесарабія, після винищеного війною Поділля, показалася нам „чашою ізобілія". Було все

й усього досить. Наші гроші хоч і зле, але йшли. Польські йшли добре. Настрій у всіх був бадьорий. Всі надіялися, що наше становище переходове, що воно буде тягнутися найбільше тиждень і що ми знову зіллємося з нашою армією.

З усіх окремих козаків було сформовано окремий курінь, а зі старшин — старшинську сотню. Вся увага моя, штабу бригади, командирів курінів та сотень була звернена на те, щоби вояки всіх рангів своїм поводженням не виставили себе в злому освітленні перед Румунською владою та населенням.

Це тим більше було необхідним, що Румунська військова влада пильно стежила за нами, придивлялася, студіювала; по нас вона хотіла утворити собі уяву про нашу армію, нарід, про наш визвольний рух. Здавалось би, що в таких умовах всі, а особливо старшини, мусіли підтягнутися, слідкувати за кожним своїм словом, рухом, показати свою вихованість, дисциплінованість, а головне — чемність відносно народа, на терені якого находимося, та його представників. Але цього далеко не було. В той час, як значна частина старшин додержувалась таких принціпів, де-яка частина була далека від гарного поводження. Вже 14 листопада наказом по бригаді було усунено з посади командира куріня сотника Б., а сотника П. та поручника Р. з посад сотенних командирів за невідповідне поводження. По частинах було обібрано або перевибрано суди чести, для того, щоб вони своїм авторитетом спричинилися до поліпшення поведінки старшин. Звичайно, що тоді до корпусу старшин самозвано приєдналося багато нестаршинського елементу, який назву старшини на себе брав, але нести її з гідністю не міг. Траплялося багато ріжних інциндентів як у внутрішньому житті, так і назовні. Напр., румунами було зроблено розпорядження, щоби українці не були присутні на станції в мент проходу потягів; здавалося, що може бути легше до виконання; потягів там було два чи три на добу, — але ні, якраз в цей мент де-яким персонам хотілося бути на станції. Наслідок — сутички з румунськими вартовими, образи, скарги. Повне незадоволення Румунської військової влади, зауваження її на недисциплінованість і тому подібне. Приходилося вживати рішучих мір. Так, в звязку з відвідуваннями станції, було заявлено генералові Еверу вимагати від румунського ко-

мандування наказу вартовим — найрішучіших мір до тих, хто на попередження вартового не виконає наказу й буде вступати в суперечки з останнім, включно до зброї. Коли це стало відомим всім, особа румунського вартового набрала в очах наших вояків належної поваги. В той же час робилося все можливе, щоби вояцтво знаходилося в стані, при якому найлегше було б зберегти порядок, належний моральний настрій та вести військову підготовку. Так вже 14 листопада дано наказа про певну переорганізацію, зміни в командному складі та переведення навчання. Наказ по 3-му Кулеметному Куріню є найліпшим показчиком нашого життя в перші дні по переході в Румунію*).

Цей наказ, який може й має в собі де-які хиби що до редакції, говорить ліпше, ніж великий парадний наказ всякому дійсному військовому: скільки турбот мусів мати кожний начальник, щоб зберегти дух своїх підлеглих та престиж своєї частини, щоб не спричинитися до злої слави про нашу армію.

Моя й штабу бригади турбота ще полягала в тому, щоб тримати постійний і найліпший звязок з Румунською військовою владою та щоб добитися від неї найліпшого задоволення частин всім необхідним й встановити звязок з командою нашої Армії.

---

*) „НАКАЗ ПО 3-му КУЛЕМ. КУРІНЮ.

ОКНИЦЯ

Ч. 1.

14 листопада 1920 року.

Вартовим по куріню призначається хорунжий Білінський. Зміна о 12 годині дня.

§ 1.

З 15 листопада в сотнях і командах приступити до муштрового навчання козаків. Вміняю всім старшинам з 8 годин ранку до 12 год. дня та з 4 до 6 год. вечора находитись при козаках. Муштру почати з самого початку. В сотнях, де маються казаки які зовсім не проходили навчання, відділити їх в окремі команди, до яких придзначити старшину та необхідну кількість підстаршин.

§ 2.

Хорунжому Онісімову разом з 8 козаками та 18 кіньми, з котрих 2 коней 4 куріня, 3-х кінної півсотні бригади та 13 коней дорученого мені куріня, відправитися в розпорядження Румунської влади, де й находитися

16 листопада на ст. Окницю прибув військовий міністр ген. Ришкану. Частинам нашим було переведено військовий огляд, який зробив на міністра добре враження. Він висловив своє задоволення й обіцяв зробити все можливе для нас. Але відомості про відхід нашої армії спричинилися до того, що Румунська команда найшла необхідним відтягнути нас від Дністра дальше в глибину країни. Нас було перевезено до Більців.

БІЛЬЦІ. В Більці ми прибули пізно вечором і частини, на велике здивовання місцевого населення, ввійшли в місто з піснями. Бесарабія тоді вже два роки находилася в злуці з Румунією, але не румунське населення ще не привикло до думки, що новий стан річей затримається надовго. Більше того — воно що хвилини чекало якоїсь зміни.

Нашому невільному прибуттю до Більців населення надало якийсь таємничий зміст і прагнуло до його розрішення всіма своїми силами. Взагалі населення було майже зовсім не поінформовано про події, які відбулися за два останні роки на Україні і мало неясну уяву про дійсний стан речей.

На нас дивилося, як на своїх і було дуже нам раде. Одначе, може якраз в силу цих симпатій, наш контакт з населенням було припинено. Терен нашого руху було обмежено касарнями та їх широкими подвірями і вже стояли чати, не тому, що не можна було наближатися до певних місць, а тому, що не вільно було покидати приділену нам зону. Й ці чати,

---

весь час, слідкуючи за тим, щоби коні були в як-найліпшому стані. Тачанки й зброя находяться також під відповідальністю хорунжого Онісімова.

§ 3.

Вся зброя дорученого мені куріня находиться під безпосереднім доглядом завідуючого зброєю хор. Крижанівського, котрому вміняю в обовязок стежити за належним виконанням служби варти при зброї.

§ 4.

Крім каждодневного вартового по куріню, сотням призначати по черзі вартового по кухні, починаючи з 14 листопада з 5 сотні. На кухні, крім куховарів румунів, вартових та необхідної кількости робітників, не мусить бути зайвих людей. Під час роздачі їжи козаки мусять бути построєними, та роздача їжи провадитися в присутності вартового старшини по куріню.

§ 5.

По всіх службових справах звертатися до мене. Канцелярія штабу бригади міститься в помешканню поручника Варди.

межа цієї зони, давили нас тяжкою марою, бо вони з вільних вояків робили невільників. А по-за тим відношення Румунської влади було гарним, розташувалися ми досить добре й харчів відпускалося в задовольняючій нормі. Находилися ми в розпорядженні штабу 2 дивізії, а безпосередній догляд над нами мав командир Тяжкого Гарматного полку полковник Вішан та комендант міста майор N. Ці обидва старшини були доброї, лагідної вдачи й прагнули всіми силами до поліпшення нашого життя. Начальник 2 дивізії й Начальник Штабу цієї дивізії теж близько цікавилися нашим життям. У перших днях перебування в Більцях психологичний стан людей всіх без винятку був пригноблений. Свідомість, що нас можуть зовсім інтернувати, що поворот на Батьківщину може бути відсунено на довго — не могли спричинитися до підняття настрою, порядку та дисципліни. Слабо дисциплінований елемент почав подавати голос за „демобілізацію". В той же час стали траплятися часті випадки сутичок з румунськими вартовими, непорозуміння між старшинами, недисциплінованість молодих, або недавно мобілізованих козаків, пиятика, пропажа коней, одягу, майна.

Перед командуванням стояло питання: або, опираючись на добре організовані, спаяні та дисципліновані частини, приняти

---

§ 6.

Всім старшинам вміняю в обовязок знати, де находиться канцелярія куріня та де поміщаються козаки.

§ 7.

Командирам сотень і команд розположити своїх козаків цілими частинами, розбивши барак, залишивши пляц для козаків 4-го куріня й збірної бригади.

§ 8.

Перевіривши варту коло зброї 14 цього місяця, переконався в повному незнанні служби козаками варти. Наказую перед нарядженням козака на службу пояснити йому його обовязки предстоячої служби.

§ 9.

За останні дні помічається легковажне відношення всіх рангів до своїх обовязків, яко старшини армії УНР. Багато легкодухів зовсім опустилося, забуваючи всякий етикет і правила поводження, — позволяючи собі напиватися до безтями. Наказую не брати прикладу з гірших і поводитись, як належить старшинам.

Командир Куріня
сотник СЕРЕДА".

низку рішучих мір для підняття дисципліни та порядку, або допустити безпосереднє втручання румун у внутрішнє життя частин; иншими словами—віддати всіх під опіку Румунської військової влади — демобілізуватися. Я став на перший шлях і в тісному контакті зі старшими старшинами, а саме: сотн. Пилипенком, сотн. Середою, пор. Савчуком — рішив ужити рішучих заходів до очищення частин від невідповідного елєменту.

Наказом по бригаді від 18 листопада було вжито нової низки мір для підняття порядку: переведено реорганізацію новоутворених частин, переведено зміну командного складу в де-яких частинах та наказано завести навчання.

З програмів навчання на тиждень з 22 по 29 листопада 1920 року видно, що було намічено для проходження: гімнастику, муштру, польові навчання, теорію військових статутів, лекції. Все проходилося добре, особливо в частинах 2-й Кулеметної бригади та 2-ої Гарматної батареї. Ця батарея під керуванням поручника А. Коряка на протязі всього часу інтернування була найбільш дисциплінованою. Переведення цих навчань, лекцій, інформації та певний суворий порядок в касарнях зразу ж подули новим подихом на козацькі маси. Особливо до піднесення настрою, морального рівня та поводження — спричинився той фактор, що старшини проводили дуже багато часу в помешканнях козаків та вели розмови. В цих розмовах давалося інформації про події того часу, читалося уступи з нашої історії та порушувалося ріжні теми, під час розвинення яких внушалося козакам, що роля бойців за батьківщину не обмежується тільки стріляниною; що йдейний борець, попавши й поза межі збройної боротьби, мусить ту ж боротьбу продовжувати не зброєю, а словом і поводженням.

Саме тоді, в Більцях, через де-кілька день після того, як ми залишили Батьківшину, в часи, коли ще здавалося, ми дихали її повітрям, було покладено фундамент для будування тісної моральної спайки між вояками, яка потім зміцнилася, розрослася й до цього часу є підставою нашої одностайности, моральної та політичної єдности. Для козаків було закладено школи грамоти. Низка других мір була прийнята для оздоровлення частин: сурова перевірка старшин спеціяльно призначеними комісіями; удалення зі старшинського корпусу всіх

самозванців та улаштування судів чести; відокремлення з частин всіх цивільних для передачі в розпорядження цивільної Румунської влади; для старшин резервового Старшинського куріня також читалися лекції на ріжні теми. Там же в Більцях було заложено курси німецької та французької мов; поручник Микелита та п. О. Бать, як лектори, вкладали багато праці та сили в ці курси. На жаль, тодішній настрій не був сприятливим для успішного навчання й саме тому, що гадалося — скоро будемо знов в лавах рідної Армії.

Фактичні можливості для переведення навчання малися.

Між старшинами було тоді біля 30 осіб бувших учителів ріжних шкіл, та біля 60 старшин з середньою освітою. Серед козаків було багато малограмотних або зовсім неграмотних. І багато було старшин, які залюбки бігли в касарні, щоб своїми, може й неповними, знаннями поділитися з тими, хто й таких не мав. З часом такі старшини оволоділи духом козаків, заслужили авторитет в їх очах і в великій мірі спричинилися до упорядкування нашого життя.

І тепер, коли пройшло вже вісім років, вони ні цього авторитету, ні симпатії до себе не загубили.

Але були й негативні явища. Прагнення до порядку, до підняття дисципліни, до підняття знань загальних та військових, як між старшинами, так і козаками, підпадали не раз критиці елементу, який все критикував, щоб нічого не робити.

З листування того часу можна констатувати, які, просто таки дитячі, засоби вживали дорослі люди для того, щоб ухилитися від будь якої праці. Прикидалися хворими, ховали свої чоботи та инше. І це все для того лише, щоби тинятися по касарні без праці, валятися цілий день на ліжку, або день і ніч грати в карти.

І, на жаль, це було не тільки під час короткого нашого побуту в Більцях, це було на протязі майже всіх трьох років нашого перебування по таборах, коли такі люди, не маючи ні певних моральних принціпів, ні відповідного виховання, висіли тяжкими кайданами на всіх добрих заходах як командування, так і самого загалу. Але з часом вони мусили, може тільки зі зовнішнього боку, підійти під загальний настрій та вигляд, або зникнути з нашого обрію.

Коли тепер, після восьми років нашого перебування на чужині, проглянути списки старшин, що були в Більцях, то приходиться констатувати, що найгірший елемент, який вів руйнуючу працю під час побуту в таборах, продовжував бути й є таким же навіть і після того, як українська військова еміграція перейшла до вільного життя та громадського самоврядування, а багато з нього або пішло до большевиків або на „дно" через пиятику.

Там же, в Більцях, було заложено майстерні для направи взуття та одягу, що переводилася задурно.

Ці заходи про дисципліну, порядок, освіту загальну та фахову, про утворення добрих матеріяльних умов було намічено з перших же днів перебування на чужині й від цього пляну не було відступлено на протязі трьох років. З часом прийнята система кріпла, показувала свої позитивні наслідки та здобувала все більшу й більшу кількість свідомих прихильників.

Тепер, коли пройшло вже досить багато часу, стає приємно дивним, коли порівняти Більці — 1920 року, де було так багато голосів за демобілізацію, й Орадя-Маре — 1922 року, де організацію було доведено до рівня військової частини мирного часу з усіма видами навчання. Та маса, серед якої в Більцях силою було затримано військову організацію, в Ораді-Маре прагнула сама пройти військову муштру, щоби в майбутньому принести більше користи во боротьбі за визволення.

Б Більцях ми тримали найтісніший звязок зі штабом 2-ої Румунської дивізії. Начальник дивізії та його начальник штабу цікавилися всіма подіями, які відбувалися на Україні, а особливо організацією нашої армії та инш. Начальник дивізії не раз висловлював своє здивовання, що наше козацтво та старшинство не мають одноманітної уніформи і говорив, що назовні наша частина багато губить од цього.

З Більців ввійшли ми в звязок з місією У.Н.Р. в Румунії, яка надіслала свого делегата, сотника Долинюка, для ознайомлення зі становищем наших частин.

(Далі буде).

РОЗДІЛ IV.

ХРОНІКА.

З життя Української еміграції.

В УКРАЇНСЬКІЙ СТАНИЦІ БІЛЯ М. КАЛІША.

7 КВІТНЯ ц. р. відбулися 6-і чергові загальні збори Товариства вояків армії У. Н. Р.

Збори відкриває Заступник Голови Управи Т-ва ген.-хор. В. Кущ. На голову президії зборів вибирається ген.-хор. Куща, а на заступників — ген.-хор. Козьму й ген.-хор. Білевича.

Перед розпочаттям праці зборів ген. Кущ пропонує надіслати від зборів привітання Панові Головному Отаманові з нагоди 50-ліття з дня його народин, що припадають на 8 квітня б. р. і зачитує текст цього привітання:

Ген. Сальському — „Шості загальні збори Товариства вояків, що мали щасливу нагоду зібратися напередодні урочистого дня 50-ої річниці народження свого Верховного Вождя, просять предкласти Високому Ювилянтові почуття своєї відданости й побажання успіху в праці, здоровля та довгого й щасливого життя. Разом з тим загальні збори глибоко певні, що висловлюють одностайне бажання всього вояцтва армії У. Н. Р., де б у цей мент не перебували розпорошені по білому світі вояки, що заповітною мрією їх було й буде — якнайскорше на чолі з улюбленим Головним Отаманом стати до чину на здобуття волі Рідному Краєві. В. Кущ, Голова зборів“. Збори вислухують привітання стоячи і по закінченні покривають його гучним „слава” й оплесками.

Далі збори затверджують порядок денний і протокол попередніх 5-х загальних зборів. В справі діяльности Управи забирає слово ген. Кущ. Докладчик спочатку характеризує діяльність Управи в напрямі ідеологичному, яка скерована була в бік пропагування ідеї Т-ва на всесвітньому форумі, як рівнож в бік обєднання нашого вояцтва. Управа виступала завжди в імені Т-ва в тих випадках, коли треба було підперти визвольні змагання нашого народу й армії У. Н. Р.

В цьому ж напрямі провадиться праця в журналі „Табор“, що розсилається більш як на 600 адрес. Ця праця має як повищу ціль, так і плекання серед нашого вояцтва почуття поваги до нашого славного минулого і віру в кінцеву перемогу. В цьому ж напрямі було скеровано працю в культ.-освітній галузі з метою моральної підтримки членів. Побіль-

шено і впорядковано бібліотеку Т-ва. Провадилися курси чужоземних мов; відчитувались лекції в клюбі Т-ва; влаштовувалося літературні вечірки; подавалося ширші інформації з біжучих подій нашого політично-емігрантського життя, зокрема після 2-го делегатського зїзду укр.-політичної еміграції в Польщі. Під поглядом матеріяльним — Управою відбудовано залю Клюбу, біліярдну кімнату з повним урядженням, також веранду і відремонтовано читальню та буфетну кімнату.

Після зачитання грошового справоздання, звіту Ревізійної Комісії і звіту з діяльности Гонорового Суду збори переходять до дискусій по звітах, після чого ухвалюють:

Звіт Управи прийняти до відома; грошові видатки затвердити; висловити сердечну подяку Управі Т-ва за її працю, яка була спрямована до піднесення і заманіфестування ідеї Державности Української. Рівно приймається й звіт Ревізійної Комісії.

Далі збори переходять до обрання нової Управи, Ревізійної Комісії й Гонорового Суду. В межичасі ген. Кущ оголошує одержані попередньою Управою телеграми-привітання від п. Головного Отамана і Военного Міністра.

1. „До Управи Товариства вояків армії У. Н. Р. Дякую щиро за складені мені новорічні поздоровлення та побажання. Вірю, що недалекий вже час, коли в лавах могутніх полків лицарське військо наше твердо стане на звільнену від ворога Рідну Землю. Бажаю вояцтву світлої тієї хвилі щасливо дочекатись. А. Лівицький, Заступник Голови Директорії Головний Отаман Війська і Флоти У. Н. Р. 25 січня 1929 року“.

2. „До Управи Т-ва вояків армії У. Н. Р. в Каліші Сердечно дякую вояцтво, в Т-ві обєднане, за щирі новорічні побажання, мені складені. Зі свого боку бажаю всім здоровля та сили і прагну, щоби в цім новім 1929 році під розгорнутими нашими бойовими прапорами стали Ви на Рідній Землі до послуг нашому Народові. В. Сальський, ген. штабу ген.-хор. 4 січня 1929 року“.

До складу нової Управи вибрано: Головою — ген. Куща; дійсними членами: підп. Середу, підп. Деменка, підп. Харитоненка й сотн. Тисаревського; запасовими: сотн. Гарячку й підп. Шкарупу.

По закінченні виборів Ревізійної Комісії й Гонорового Суду Голова президії зборів пропонує надіслати від зборів привітання Панові Головному Отаманові і Панові Военному Міністрові наступного змісту:

„Пошто-телеграма. Панові Генералові Сальському. Шості загальні збори Т-ва вояків армії У. Н. Р., горді високою оцінкою праці Т-ва, просять скласти Панові Головному Отаманові

вислови відданости й гарячого прагнення виправдати покладене на нас довіря. Кущ, ген. штабу ген.-хор., головуючий зборами Т-ва. 7 квітня 1929 р. Українська Станиця".

„Пошто-телєграма. Панові Генералові Сальському. Шості загальні збори Т-ва вояків армії У. Н. Р. просять Вас, Пане Міністре, вірити, що єдиною нашою мрією було й буде виправдання того високого довіря, яке покладається на Т-во Урядом у Вашій особі. Кущ, ген. штабу ген.-хор., головуючий зборами. 7 квітня 1929 р. Українська Станиця". Пропозицію цю прийнято одноголосно.

Далі ген. Кущ, яко Голова Управи Т-ва, вносить на затвердження зборів ухвали нової Управи, що зроблені були під час перерви, а саме:

„1. Просити Пана Головного Отамана приняти на себе Почесне Головування Товариством.

2. Прагнучи до поширення й скріплення тіснішого звязку між Товариствами вояків у Польщі й у Франції, загальні збори на ухвалу Управи Т-ва затверджують почесним членом Т-ва Голову Управи Т-ва вояків у Франції ген.-хор. Удовиченка.

3. З метою утворення сталих традицій і віддання пошани нашим бувшим провідникам, загальні збори Т-ва на ухвалу Управи затверджують ген.-хор. Безручка почесним членом Т-ва". Всі ці ухвали приймаються й затверджуються одноголосно.

Зрештою Голова Зборів ген. Кущ дякує присутнім за чисто діловий тон переведення зборів, констатуючи той приємний факт, що минув уже час гострих сперечань і збори Т-ва виявили консолідацію серед його членів, що стоять на грунті вірности ідеалам визвольної боротьби, яка велася й ведеться під прапором У. Н. Р. Всі присутні, стоячи, співають національний гімн і в повному патріотичному піднесенні закінчують збори.

13 КВІТНЯ б. р. завітав до Каліша Голова Товариства вояків армії У. Н. Р. у Франції генерал-хорунжий Удовиченко.

В неділю 14 квітня старшина й козаки 3-ої дивізії запросили ген. Удовиченка на панахиду в Станичній церкві по його дружині. Після панахиди в салі Т-ва вояків було влаштовано сніданок, на якому представники організацій і вояцтво вітали гостя з далекої Франції. Увечері того ж дня з ініціятиви Управи Т-ва вояків ген. Удовиченко давав інформації з життя нашого вояцтва у Франції.

15 КВІТНЯ ген. Удовиченка запросила на шклянку чаю 3-я Залізна дивізія. Проводили (як і зустрічали) ген. Удовиченка старі його бойові товариші й співробітники.

12 ТРАВНЯ б. р. в Українській Станиці улаштовувала своє дивізійне свято 2-га Волинська дивізія. О 12 год. в Станичній церкві було відправлено урочистий молебінь, куди прибули всі Волинці, на чолі зі своїм командиром ген.-хор. Загродським. Після церкви відбулися фотографування, а потім — сніданок у залі Старшинського Зібрання.

7 ТРАВНЯ в Станичному театрі відбувся рідкий в наших умовах симфоничний концерт кращих музичних сил міста Каліша. Багатий інструментальний склад, твори композиторів світової слави (Шуберта, Верді, Гуно і инш.) і мистецьке виконання чарували слухачів.

Велика дяка п. сотн. Терлецькому за ініціятиву й упорядкування цього зразкового концерту.

26 ТРАВНЯ Українські емігранти Станиці й околиць обходили 3-ю жалібну річницю з дня смерти Пана Головного Отамана Симона Петлюри. О 12 год. протоієрей Бриндзан в супроводі діякона Буня після Літургії відслужили панахиду по бл. п Симоні. Співав повний Станичний хор. Мінорна мелодія глибоко западала в наболілу душу, нагадувала про велику національну втрату... Відчуваючимомент, пан-отець в чулій проповіді кличе „не вгашати духа“ й боротися далі.

Увечері Управа Т-ва вояків улаштувала в залі клюбу Т-ва жалібну академію. Національний гімн, реферат, „Заповіт“, сумні „Журавлі“, а на кінець всеж „За Україну“ – кликали присутніх до чину, до твердої волі й віри в остаточну перемогу. „Не ридати, а добувати“ — ось девіз дня, ось найбільший памятник Великому Симонові.

— 6 й рік в Українській Станиці існує Українська гімназія ім. Шевченка. Без належних матеріяльних засобів, без належного шкільного оборудовання, в дощаних бараках, вчаться ті, хто хоче вчитися. Скажете — це ж пародія... Ні! Це дійсний шкільний заклад нашої тяжкої української сучасности, що дав уже зрештою (в Чехії) до 100 дипломованих укр. мужів науки; що необхідністю потрійної праці гартує вдачу й виховує волю учнів. І от в цьому році, 15 червня, маємо вже шостий випуск матурантів гімназії. Хай же гладенькою їм буде дальша дорога до світла науки, а жертвенну працю панів педагогів належно оцінить наша історія.

16 ЧЕРВНЯ майдан перед церквою в Українській Станиці прикрасився прапорами й зеленими вітами, — то має бути свято нашого молодого Пластового Куріня. Після Служби Божої на майдан з церкви виходить причт і хор; несуть корогви. На майдані вже построївся Курінь з своїм Курінним п. Іванчуком і опікуном ген. Пузицьким. Після молебня Пластову мо-

лодь вітає теплим словом протоієрей Бриндзан. Далі освячується прапор Куріня і відбувається церемонія вбиття до прапору цвяхів. Після цього відбувається присяга Пластунів на вірність заповітам пластової ідеї. Закінчується свято дефілядою пластунів і зфотографуванням цілої групи.

29 ЧЕРВНЯ б. р. 3-я стр. Залізна дивізія урочисто святкувала своє дивізійне свято й свято 10-ої річниці свого існування. Свято розпочалось урочистим молебнем в присутності командира дивізії ген. Шандрука, старшини й козацтва дивізії, а також командного складу инших частин армії. Після обіда в залі Т-ва вояків, товариська бесіда затяглась на довший час, а по закінченні її прибула оркестра Пластового Куріня і розпочалися танці. О 9-ій год. у залі Клюбу ген. Шандрук подав інформації про стан нашої справи на світому форумі й на Україні. Об 11 год. одбулася прощальна вечеря.

30 ЧЕРВНЯ в Станичній церкві було відправлено журливу панахиду по великому українському громадянинові Євгенові Харламповичеві Чикаленкові.

30 ЧЕРВНЯ одбулося свято Окремої Кінної дивізії. Відправлено молебен в станичній церкві, пізніш кіннотчики разом з командиром дивізії ген. Шепелем зібралися на бесіду до одного з своїх товаришів на хуторі.

7 ЛИПНЯ в станичному театрі Голова Пр. станиці ген.-хор. Кущ подав інформації про перебіг і висліди конференції представників української політичної еміграції, що одбулася в Празі 25—26 червня ц. р.

Заслухавши інформації, збори, а також Управа Т-ва вояків ухвалили надіслати до Головної Еміграційної Ради резолюції наступного змісту:

ДО ПАНА ГОЛОВИ ХВАЛЬНОЇ ГОЛОВНОЇ ЕМІГРАЦІЙНОЇ РАДИ.

ЕКСЦЕЛЕНЦІЄ!

Українська політична еміграція Української Станиці, м. Каліша та його околиць, що є переважно вояками армії У. Н. Р., на зібранні 7 липня 1929 р., заслухавши інформації Ген. Штабу Ген.-Хор Куща про перебіг і висліди конференції представників української політичної еміграції з Польщі, Франції, Румунії, Чехословації, Болгарії, Югославії й Туреччини, щиро вітає обрану на конференції Головну Еміграційну Раду й бажає їй повного успіху в праці довершення нашої боротьби за визволення Батьківщини.

Разом з цим збори просять Головну Еміграційну Раду про всебічне підпертя вже розпочатої професором Шульгіним акції визнання на міжнародньому полі прав окремішности для української еміграції.

В імені зборів В. Кущ, Ген. Штабу Ген.-Хор.
Голова Правління Української Станиці.

ДО ПАНА ГОЛОВИ ХВАЛЬНОЇ ГОЛОВНОЇ ЕМІГРАЦІЙНОЇ РАДИ

ЕКСЕЛЕНЦІЄ!

Українська політична еміграція Української Станиці, м. Каліша та його околиць, що є переважно вояками армії У.Н.Р., на зборах 7 ц. липня ухвалила піднести голос протесту й висловити свій осуд ганебній праці тої невеличкої купки, що, зловживаючи суть назви „націоналісти", стала разом з ворогами української нації і в Ч. 3—4 свого журналу „Розбудова Нації", як рівно і в меморандумі до комітету по справах еміграції виступили проти розпочатої професором Шульгіним, в імені переважаючої більшости української політичної еміграції, акції в обороні найсвятішого права кожного народу — права на своє власне імя.

Збори вірять, що розкладова робота людей, які свідомо стають на перешкоді в здобутті й охороні найсвятішого права людини, найде відповідну оцінку в історії, де буде кваліфікована як Каїнова робота, а шкідливі наслідки цієї роботи будуть ударемнені витривалістю в праці тих чинників, на яких покладено тяжкий обовязок вибороти на форумі міжнароднім нам право називатися українцями.

В імені зборів В. Кущ, Ген. Штабу Ген.-Хор.
Голова Правління Станиці.

ДО ПАНА ГОЛОВИ ХВАЛЬНОЇ ГОЛОВНОЇ ЕМІГРАЦІЙНОЇ РАДИ

ЕКСЦЕЛЕНЦІЄ!

Товариство вояків б. армії У. Н. Р. в Польщі приєднує свій голос протесту й осуду ганебній розкладовій праці невеличкого гуртка людей, що під назвою „націоналістів" виступили в Ч. 3—4 свого журналу „Розбудова Нації" і з меморандумом до Комісара по справах емігрантів проти тої акції, яку з доручення переважаючої більшости української політичної еміграції розпочато Вами з метою вибороти на міжнародньому форумі нам всім право називатися українцями.

Воюцтво, яке під прапорами У. Н. Р. билися за волю України і чекає слушного часу для завершення цієї боротьби під цими ж прапорами, вірить, що енергія й високий досвід Ваш переборять всі труднощі й допоможуть Вам довести до доброго кінця розпочате святе діло, а історія назове відповідним іменем ту роботу проти інтересів своєї нації, яку собі на сором відважилися повести „націоналісти".

В. Кущ, Генерального Штабу Ген.-Хор.
Голова Управи Товариства.

Тисаревський, сотник
Секретар Управи

Бібліографія.

JÓZEF PIŁSUDSKI. Zarys historji militarnej Powstania Styczniowego. Wykłady wygłoszone w 1912 r. w Szkole nauk Społeczno-politycznych w Krakowie. Warszawa, 1929. Wojskowe Biuro Historyczne.

Твір цей є списаний з оригінальної стенограми, яку в часі викладів Маршала Й. Пілсудського провадив тогочасний учень вищого старшинського курсу, тепер Генерал Юліян Стахевіч.

Автор у цих викладах подав розгляд політичної й воєнно-адміністративної ситуації перед Повстанням 1830—1831 р. р. і глибоку аналізу планів організації Повстання, всіх можливостей оперативного, техничного і тактичного характеру, які потім додатньо чи уємно вплинули на його перебіг і наслідки, нарешті огляд найбільш важливих епізодів самого Повстання.

Цей надзвичайного значіння і вартости твір, один з дуже небагатьох в цілій світовій воєнній літературі, що присвячені питанням організації повстань і війни в умовах революційної дійсности, можна вважати наукою революційної стратегії.

Р. С.

Польський Географичний Інститут видав „Carte internationale du monde au 1 000.000^{E}", наразі аркуш „Lwów, N. M. — 35".

Аркуш цей захоплює територію України од 25° 35′ до 30° східньої довжини, себто до полудника Фастова, і од 48° до 52° північної широчини.

З надрукованої на мапі збірної таблиці видко, що мав одбутися випуск наступних аркушів, які мусіли обняти територію України далі на схід. Однак, не відомо, чи це станеться, бо, як знаємо з преси, большевики відмовилися від співпраці по складенню цієї мапи.

Мапу виконано дуже докладно, старанно і майстерно. Під зглядом стратегичним вона цілковито задовольняє всі до неї вимоги. При великій наглядності, до чого передовсім спричиняється скаля барв рельєфу, мапа дає все, що в данім мірилі на мапу може бути нанесене як необхідне. Можна сказати, що під кожним поглядом мапа перевищує всі подібні дотеперешні видання.

Для нас, опріч спеціяльно военної вартости, має вона ще й дуже велике моральне значіння, бо всі написи на тій частині мапи, що обіймає територію України, подано у вимові українській, причім на нижньому березі мапи видруковано табельку транскрипції українського альфабету.

На Україні вже давно маються атласи й мапи з українською транскрипцією, але це було зроблено для внутрішнього вжитку. Така ж мапа, як інтернаціональна, знайде дуже широке міжнароднє застосування, а через те прислужиться до пропаганди зіврубности української мови.

Р. С.

GÉNÉRAL J. ROUQUEROL. L'Aventure de l'Amiral Koltchak. Avec une carte et 20 illustrations hors texte. Payot. Paris 1929. 187 pages. Prix: 20 fr. fr.

Зі змісту цієї добре виданої книжки, написаної одним зі Старшин Французької Військової Місії при Уряді адмірала Колчака, цілком ясно, що вона видана з одною лише метою — обілити шефа цієї Місії генерала Жанена, а також чехословаків від цілком слушних обвинувачень їх у виданню ними адмірала Колчака на розстріл большевикам.

Не дивлючись на те, що автор на протязі цілої книжки лає адмірала Колчака, удоводнити невинність генерала Жанена і чехословаків йому не вдалося.

Цікава вказівка в розділі XI на Український полк. Українські частини існували в армії адмірала Колчака, бо Адмірал од початку ще на Чорному морі ставився прихильно до українського руху. Але під Богорусланом один з українських полків збунтувався, перебив всіх своїх старшин і перейшов до большевиків, на що автор і звертає увагу.

Ще цікавіша зі слів автора роля американських і японських відділів на Сибіру. Перші, як оказалося, підтримували большевиків в запіллю невідомо з яких поводів, а другі підтримували грошово „Отамана військ козачих“ Семенова.

Взагалі ж книжка зовсім не дає картини подій в Сибіру у 1917/20 р. р. і за винятком добрих фотографій для історії мало чим надається.

С. М. УСТИНОВЪ. Записки Начальника контръ-развѣдки (1915-1920 г.г.). И-во И. В. Майера. Берлинъ 1923 г. 144 стр. Цѣна 2.50 п. зол.

Книжка, що написана одним з начальників контр-розвідчого відділу Штабу Командуючого Чорноморською флотою, читається легко і з цікавістю. Для нас вона цікава тим,

що торкається подій підчас світової й окупаційної війни на терені України, до якої автор, до речи мовити, ставиться вороже. Але на стор. 97 автор віддає належне й з закопленням описує бійку Українського броневика з большевиками в Одесі (в початку 1918 р.). Зіпсований броневик бився до останнього набою і був взятий большевиками, коли всі українці були забиті.

Цікаві сторінки, що до розкладу добровольчих армій і що до поводження французької армії на півдні України.

Лейтенант флоти

Святослав Шрамченко.

✝

ҐЕНЕРАЛЬНОГО ШТАБУ ГЕНЕРАЛ-ПОРУЧНИК

Микола Опанасович

КОВАЛЬ-МЕДЗВЕЦЬКИЙ.

Народився в с. Нижній Кропивні на Поділлі в році 1868 5 II. Після скінчення 4 клясової міської школи в Могилеві-Подільському, вступив до клясичної гімназії в Житомирі, яку скінчив в р. 1889. По закінченню в р. 1891 „Московських Военно-учіліщних Курсів", покійний вийшов офіцером в Новогеоргієвську кріпосну артилерію, а 1896 р. вступив до Акад. Ген. Штабу на відділ геодезійний, який в р. 1901 закінчив зі степенем астронома-геодезиста і був призначений керовником Чарджуйської астрономичної станції.

В 1905 р. перенесений був до Петербурга на становище Пом. Нач. Геодезійного відділу Генерального Штабу. В році 1909 призначений Начальником Геодезійного відділу Генеральн. Штабу, а в р. 1911 — Начальником Військової Топографичної Школи. В році 1917 покійного призначено Начальником Київських Помірів, де й вступив він на службу Україні.

Ще в Петербурзі, з початку організації українських сил, М. О. став виразно по боці української ідеї, весь час ретельно відвідуючи ріжні українські збори і допомагаючи організації українського життя в Петербурзі. В Київі М. О. відразу віддався організації військово-геодезійної справи і Урядом Центральної Ради був призначений Начальником Голови. Геодезійн. Управління, на якому становищі перебував до 6.VIII 1922 р., коли, згідно з проханням був демісіонований.

Починаючи з року 1919 покійний весь час належав до Військової Ради і нераз виконував обовязки Голови її. В жовтні року 1920 М. О. підвищено було до ранги генерал-поручника (покійний був генерал-майором російської служби) з старшинством з 6 липня 1917 року.

В своїй діяльности на службі українській покійний визначився відданістю ідеї державности української й гарячим прагненням прислужитися їй своїм багатим знанням.

Вмер після тяжкої хвороби 10 вересня б.р. в м. Варшаві й похований урочисто на Вольському кладовищі 12 вересня. **В.**

Воєнно-наукове видавництво
„ДО ЗБРОЇ“

ЦІНА 1 ЗОЛ. 50 ГР.